

Yeni
S.E.S

YENİ
SES
Sahibi ve yazı işleri müdürü:
YUSUF AHISKALI
Sayısı 15 Kuruş
Adres: Devlet Denizyolları İş. karşısında No. 89
BİRİNCİKÂNUN
1939 SAYŞ : 2
Basıldığı yer:
KOŞKUN BASIMEVİ

Türk Köylüsü

Suphi Nuri İLERİ

Biz İstanbul, Ankara, İzmir gibi medenî ve müterâkki şehirlerimizi görüp kendimizi şehirli bir millet zannediyoruz. Hakikatte ise biz yüzde seksen beşi köylü olan bir milletiz. Belki yüzde onumuz amele ve yüzde beşimiz de şehirlidir.

İşte realitemiz. Türk realitesi. Fakat buna rağmen kanunlarımız müterâkki memleketlerin üst tabaka kanunlarının aynıdır. İdare makinemiz de Avrupaî olmak için bocalıyor. Hele münevverlerimiz, müellif ve muharrirlerimiz, gazete ve mecmualarımız ise büsbütün köyden uzaktır. Zaten bizde köylü münevverleşince hemen köyünü unutuyor. Münevver bir köylüyü köyüne bağlamak bizde pek müşküldür. Bununla beraber, yazıma başlarken söylediğim gibi, Türkiyenin tam manâsiyle bir köylü memleketi olduğunu hiç bir vakit unutmamalıyız. Ne vazı' kanunumuz, ne idare edenlerimiz, ne münevverlerimiz bu hakikati inkâr edebilir. Fakat bu böyle iken yine hal ve hareketimiz, maksat ve gayemiz, görüş ve gidişimiz bir türlü şehirlilikten uzaklaşamıyor. Fakat biz artık kendi yolumuzu düzeltmeliyiz. Çünkü şimdiye kadar hep kendimize baktık ve köylümüzü bir hayli ihmal ettik.

Mekteplerimiz, hastahanelerimiz, mahkemelerimiz, idare makinemiz hep şehir için çalıştı. Doktorlar, avukatlar, mühendisler, memurlar, muallimler, muharrirler, ressamlar ve saire hep şehirli için çalıştılar.

Vazı' kanun şehirli görüşü ile köylü hakkında faydalı kararlar aldı, kanunlar yaptı, idareler kurdu. Fakat bu kâfi değildir. Köylü için daha başka hükümler ve icraatlar lâzım.

Bugün Türk köylüsüne nisbeten Türk münevveri pek ileridedir. Arada pek büyük bir fark var. Bu fark her sahada kendini acı acı gösteriyor. Teamüllerimiz, zevklerimiz, heveslerimiz, kafalarımız, düşüncelerimiz, arzularımız, sevgilerimiz bir değildir. Onlar başka; biz başkayız.

Biz köylü olalım demiyoruz. Fakat bari onları yükseltmek için uğraşalım. Bakınız münevverlerimiz bir türlü köylerimizde vazife almak istemiyorlar. Değil köylerimizde hattâ şark vilâyet merkezlerimizde bile

(Sonu 22 ncide)

ATATÜRK TARAFINDAN BİR KAÇ YIL EVVEL İMZALANMAK ŞEREFİNE NAİL OLAN BU KROKİ
Abidin Dino nundur.

ATANIN VASİYETİ

Yücel Mecmuasından;

"Atamız ne yazık ki en son ve mühim sırlarını açmadan öldü."

"Dil Kurumuna, Tarih Kurumuna yapılan teberrunun hususî teberruların arasında bulunması bir tesadüf değildir.

Bu işaret öyle ufuklar açıyor ki.. Fakat bu ufukların önünde elim böğrümde susmalıyım..."

Atatürkün manevî vasiyeti her inkılâpçı Türk gencini alâkadar eden hayatî bir mevzudur.

Yücel Mecmuasında neşreden yazıyı okuduktan sonra en kutsî bir mevzuun bile hususî görüşlere nasıl bir istismar vesilesi teşkil ettiğini anlamak mümkün.

Fikrini söylemek için kimseye muhtaç olmıyan Atatürkün aramızdan ayrılması ile şüpheli "sır" ların baş göstermesi bir oldu.

Atatürkün ölümünden sonra ata binip camilerde dolaştığı rivayetini halk arasında yaymak istiyenlerden maada, bu sefer bir "sır" efsanesiyle mücehhez olarak ortaya çıkanlar hüzün vermeseler sadece gülünç olurlardı.

Bir falcı maharetile sır arıyanlar iskambil kağıtlarını dizip maziyi ve istikbali keşfede dursun, Atatürkün realitelerle mücadelesini devam ettirmek azmine sahip bir Türk gençliği mevcuttur.

Atatürkün mirasını bir "sır" olarak ölümün tesadüflerine bırakılmış ve Atatürkle beraber kaybolmuş farzetmek için Atatürk zerre kadar anlamamış olmak lâzım.

Atatürkün değil, **başkalarının** sırrına gelince

Yine Yücel Macmuasında "Nutuk" tan bahseden şu cümleyi okuyoruz;

"Vardığı hükümler ve belirttiği kanaatlar bizce mutlak ve kat'idir."

Açılacak her türlü falları ve keşfedilecek her türlü sırların cevabını vermek icabederse Atatürkün "Nutku" mutlak ve kat'î olarak bu işi görecektir.

Dil ve Tarih Kurumuna ait teberruların hususi teberrular arasında bulunmasına **pek hususi** bir mânâ atfeden Yücel Mecmuası, aynı teberruları gayri hususiler arasında görseydi bu sefer aksi sebepten dolayı hâdiseye yine **pek hususî** mânâlar atfetmiyecek miydi?

Dil ve Tarih mes'elesinin ehemmiyeti Atatürkün hayatında yeni ufuklara varmış ve mühim bir kültür araştırmasına hız vermiştir.

Atatürk dilin ve tarihin menşelerine ait olan apaçık ilmî fikirlerinden maada istikbâl için hiç te sır olmıyan bir çok inkılâpların yolunu göstermiştir.

Sır olmıyan bu hedefler, Türk gençliği için uzun bir mücadelenin başlangıcını teşkil ediyor; Türkiye "Çalışkanlar diyarı" olacaktır.

Türkiyede "En büyük hak, çalışkanların olacaktır."

Türk gençliği inkılâplar arasında daimî bağı teşkil eden sarsılmaz mantık ve tarihî oluş silsilesinin şuuruna maliktir.

Atatürkü ilk inkılâbından itibaren tanıyanlar, anlıyanlar, onun her ne bahasına olursa olsun seçtiği yolu ve hedefi biliyorlardı.

Türk milletinin Atatürke daimî itimadı "sır" olmıyan tek bir sebeple izah edilebilir;

Türkiye dahilinde bütün vatandaşlara en kestirme çare ile refah, hürriyet ve kültür temin etme gayesi.

Atatürk ve İnönü bu mefkûrenin timsalleridir, şefleridir.

Atatürkün ve İnönünün hiç te sır olmıyan kudretleri, her türlü sırları sır edecektir.

YENİ SES

Beden Terbiyesi

Yusuf AHISKALI

Bir sabah gazetesinde Vanî köyündeki beden terbiyesi eğitmen kursu hakkında bir reportaj gördüm. Ben de görmek istiyerek oraya kadar gittim.

Bu müessese ne maksatla kuruldu? Yapılmış olan bir kanunla hemen her vatandaş beden hareketi yapmak mecburiyetinde kalacaktır. Şimdilik kanunu tatbik edecek unsur ve sahanın ikmâline bakılmaktadır. İşte bu maksatla Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü Beden Terbiyesi Eğitmeni yetiştirmek için bu kursu açmıştır.

Biliyoruz ki İtalyada, Almanyada, Rusyada, sabık Çekoslovakyada, Romanyada ilh. memleketlerde bir gençlik teşkilâtı var. Bizde de olsun dedik. Bu diğer memleketlerdeki gençlik teşkilâtı hareketleri bazan aşağıdan yukarı bazan da yukarıdan aşağıya meydana gelmiştir. Birincisine misâl sabık Çekoslovakyadaki, sokol, ikincisine misal: İtalyadaki baliladır. Memleketimizde aşağıdan yukarıya fışkırmış bir takım klüpler vardı. Fakat istedik ki bütün millet zinde, sıhhatli, güzel vücutlu olsun. Ve bu işi yukarıdan aşağıya halletmek için bir kanun yaptık. Şüphe yok ki kanun üfürük değildir. Hiç bir şey halletmez. Bu iş, yani bütün milletin beden terbiyesi yapması işi, birincisi teşkilât yapmağa, ikincisi de adam yetiştirmeye bağlıdır. Masraf ederek teşkilâtı kurduk. Fakat teşkilât elde mevcut unsurları daha verimli bir hale koymak demektir. Halbuki elde mevcut unsurların henüz verimli hale konuldukları görülmemektedir.

Adam yetiştirilmesi için de Umum Müdürlük şimdilik 34 orta mektep mezunu genci 30-35 bin lira sarfederek 6 aylık bir eğitmen kursunda yetiştirmektedir. Kursun gerek takip ettiği usul ve gerek elemanları hakkında yapabileceğim tenkidi bir tarafa bırakıyorum.

Davayı ortaya koyarak kestirme hal çaresini bulmağa bakalım. Gaye; her vatandaşı yurd müdafaasında çevik ve sağlam yapmaktır. 17 milyonda 12-45 yaş arasındaki "Fizik ve moral kabiliyetlerinin yük-

(Sonu 22 ncide)

Maarif Dedikodusu ve Realiteler

TEFERRUAT VE ŞAHIS ÇERÇEVESİNİ AŞMIYAN MAARİF MÜNAKAŞALARI GAZETE SÜTUNLARINI DOLDURURKEN HALK FIRKASININ BÜYÜK BİR İSABETLE TEKRAR CANLANDIRDIĞI OKUMA SEFERBERLİĞİ MES'ELESİ MAARİFÇİ MUHARRİRLERİMİZ TARAFINDAN SÜKÛTLA KARŞILANMIŞTIR.

Kara cehaletle mücadele; okuma seferberliği, Lâtin harfleri kabul edildikten sonra bir aralık alevlenen ve her nedense yavaş yavaş sönüp giden "okuma seferberliği" şiarı millî bünyemizde tâ ezelden beri işleye gelen bir yara ile mücadele demektir. Fakat tıb âleminde olduğu gibi cemiyet iliminde de bir tedavinin muvaffakıyetle neticelenebilmesi için muayyen bazı şeraite riayet edilmesi lâzımdır. Bu sebepten dolayı kara cehalet ve sadece cehalet hastalıklarına karşı açılan mücadelenin iyi neticeler vermesi için, bizce, ilk önce yapılması lâzım gelen iş bu hastalıkların hakikî sebeplerini araınak bulmak ve bunları ortadan kaldıracak realist bir mücadeleye girişmektir.

Filhakika kara cehalet adını taşıyan hastalık acaba millî bünyemizin mühim bir kısmını neden kaplamıştır?

Bunu anlamak için köylü olsun şehirli olsun halkımızın içinde bulunduğu maddî şeraiti tetkik etmek lâzımdır.

KÖYLÜMÜZ:

I — Türk halkının takriben yüzde 85 i köylüdür; ve bu yüzde 85 in yüzde 80-90 ı fakir köylüdür. Bay Samed Agaoğlu İktisat Vekâleti konjonktür servisinin 1938 senesinde neşrettiği ankete istinad ederek bu köylünün vaziyetini şu suretle hülâsa ediyor:

"İktisat Vekâleti konjonktür servisinin ziraî anketinden çıkan bu neticeleri açık ve sarih bir şekilde şu suretle anlatmak mümkündür.

1 — Orta Anadolu köylüsünün mesaisi kıymetsiz kalmıştır.

2 — Orta Anadolu köylüsü çok geri ve iptidaî bir hayat sürmektedir.

3 — Ayakkabı, çamaşır, elbise gibi zarurî medenî ihtiyaçları karşılamak kabiliyetinden mahrum, yani çıplaktır.

4 — Bu köylü ağır bir çalışma mukabilinde ancak hayatını, o da sermayesinden katarak, temin edebilmekte ve maddî ve manevî her hangi bir huzur ve refah derecesinden çok uzak bulunmaktadır (1)

Bu şerait tahtında pek tabiidir ki okumak akla bile gelmez.

II — Bundan maada Türk köylüsünün istihsal tarzı, yani maişetini temin edecek vasıtalar o derece iptidaî ve o kadar mahduttur ki köy dediğimiz içtimaî varlıkta cemiyet hayatı asgarî haddine inmiştir. Ve bunun tabiî neticesi de köylünün düşünme kabiliyetinin 300 - 400 kelime içine sıkışıp kalması olmuştur. Bu şerait tahtında her hangi bir mektepte öğretilecek yeni mefhumları ve bunları ifade eden kelimeleri muvakkat bir zaman için aklında tutsa bile köylü, içinde bulunduğu muhitte bunları sarfetmesi imkânını bulamayıp yine maddî hayatının zarurî kıldığı 300-400 kelime içine kapanıp kalacaktır. Yine pek tabiî olarak ne köylünün şehirli lisaniyle yazılmış yazıları anlamasına imkân ve ne de köy cemiyetinin istihsal tarzı değişmedikçe bu imkânı yaratacak zemini hazırlamak kabil olmıyacaktır.

Yukarıda saydığımız iki sebep köylü, kendisi okumadığı gibi, çocuğunu da okutmamağa sevketmektedir. Zira bu kadar basit bir istihsal tarzına malik ve dolayısiyle bu kadar mahdut bir içtimaî hayat süren köy cemiyetinde okuma bilmek ve bilmemek arasında pek cüz'i bir fark vardır. Muhitin iptidaiiliği, darlığı ve imkânsızlıklar içinde çalkalanan okumak bilenin ve umumiyetle okuyanın bilgisinden istifade etmek imkânını filen ortadan kaldırmıştır.

Köylüyü çocuğunu okutmamağa sevkeden bir ikinci sebep te yine fakirliğidir. Zira 6-7 yaşlarına giren ve aile bütçesindeki deliği az da olsa kapayabilecek olan çocuğu mektebe gönderip ona para sarfetmektense köylü onu çalıştırarak istifade etmeği tercih etmektedir; ve başka türlü hareket etmesine de imkân yoktur. Zira idame ettirmek istediği günlük maddî hayat bunu iltizam ediyor.

ŞEHİRLİMİZ:

Türk halkının yüzde 15 - yüzde 20 si şehirlidir ve bu yüzde 15 in yüzde 95 ini orta ve fakir halk teşkil eder. Köylümüz için yaptığımız gibi bu şehir halkının içinde bulunduğu maddî şartları tetkik edecek olursak görürüz ki:

1 — Eğer ekalliyette kalan zengin tabaka istisna edilirse, orta tabaka yani serbest meslek erbabı ve esnaf bugün Türkiyede kara cehaletten hemen hemen tamamiyle kurtulmuş yegâne zümredir. Bunun sebebi de bu kısım halkın yaşama tarzı yani maişetini temin etme yolları okuma, yazma ve hesap işlerini mutlaka bilmesini zarurî kılmasındadır. Gazetelere karilik eden, arasıra ve hattâ devamlı olarak kitap ve mecmua alan hep bu kısım halktır. Mahaza kara cehaletten kurtulmuş olmasına rağmen bu tabakanın büyük bir kısmı dahi küçük istihsal ile geçindiğinden ve memleketimizde geniş ufuklar açacak neşriyatın mevcut olmamasından dolayı fikrî hayatını gayet dar bir kaç mefhum arasında bocalamakla geçirmektedir.

2 — Şehir halkımızın oldukça kalabalık, ve sanaileşme hareketiyle günden güne artan bir kısmında işçi kütleleri teşekkül ediyor. Türkiye sanayii son seneler zarfında bir hayli terâkki kaydetmekle beraber şehirlere yığılmağa başlayan bu insan kalabalığına henüz modern manâsiyle işçi dememize imkân yoktur. Zira bunların büyük ekseriyeti daimî ve sabit amele olmayıp zaman zaman akın eden topraksız veya küçük arazi sahibi köylülerdir.. Bunlar ise gerek aldıkları ücretin son derece düşük olması ve gerekse köyde geçirdikleri hayatın fakir köylü hayatı olması dolayısiyle, ekseriyetle tıpkı köylü gibi kara cahil ve bu şerait tahtında okumalarına imkân olmayan bir tabaka teşkil etmektedirler. Geriye kalan ve ufak bir ekalliyet teşkil eden modern manâdaki şehir işçilerimizin ekserisi de okuyup yazma bilmekle beraber yine aldıkları ücretin azlığından dolayı fikrî inkişaflarını modern sanainin icabettirdiği seviyeye bir türlü eriştirememektedirler.

Görüldüğü gibi okuma seferberliğine girişildiği bu günlerde bu seferberliğin muvaffakıyet-

(Sonu 23 üncü sayfada)

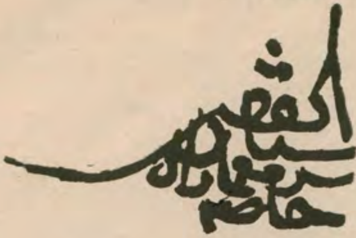
---

(1) Varlık Mecmuası, Sayı: 146 Samed Agaoğlu: Türk çiftçisinin istihsal ve geçinme vaziyeti.

Maarif meselesi — Karikatür: **Abidin Dino**

Sinanın imzası

Atatürk ve Sinan

Atatürk bir kaç sene evvel emretmişti:

Sinanın heykeli dikilsin.

Bu emrin fotografı, gazetelerde, mecmualarda intişar etti ve hâdise bundan ibaret kaldı.

Sinan ve Atatürkün ismini birleştiren bu emir üzerinde durmak lâzım.

Sinanın heykeli nasıl ve ne zaman olacak?

Bu sualin ancak biricisine cevap vermeğe çalışılabilir.

Sinan, Türk zanaatkârının muzafferiyetini temsil eder.

Sinan, mütevazî halk dehâsının hâkimiyetini temsil eder.

Sinanın her eserinde, camiden hamama (ve hattâ kiliyeseye) kadar, san'atla birleşmiş işçiliğin kudreti var.

İşte Sinanın heykeli bu ana fikirlere bir ifade vermeli.

Daima geniş bir halk kitlesine tercüman olan Atatürkün Sinana hayran olması, mimarın kitlenin hissine ve san'atine bir kalıp vermiş olmasından ileri geliyor.

Atatürk Sinan için yalnız bir heykel değil ona ayrıca bir de mahalle tasavvur etmişti.

Bu mahalle Süleymaniyenin etrafında bulunan bütün Sinana ait binaları ihtiva edecek ve bir san'at kıymetine malik olmıyan bütün evler yıkılacaktı.

Atatürkün bu harikulâde fikrini bir an evvel tatbik etmek elzemdir.

Süleymaniyenin görünüşünü lekeliyen münasebetsiz ve manâsız yapıların kaldırılması şehir tanziminin esas gayesi bile telâkki edilebilir.

Şehrin bedii merkezi sikleti Süleymaniyede olduğuna göre şehir plânı bu noktadan başlıyan bir yeni nizama kavuşmalı.

Sinan mahallesi fikrini ortaya atarken Atatürk, şehrin müstakbel çehresini, karakterini tayin etmiş oldu.

Yeni şehir plânında bu direktivin ne dereceye kadar hâkim unsur olarak nazarı itibara alındığını tesbit etmek lâzım.

İşte Sinan heykeli bu mahalleye hâkim bir noktada yer almalıdır.

Eğer Süleymaniye civarının topografyası göz önüne getirilirse en müsait yerin bir set halinde Süleymaniyeye doğru sarkan Üniversitenin arkasındaki bina olduğu anlaşılır.

Bu feci bina, Sinanın şaheserine savrulmuş daimî bir küfürdür.

Bu küfür yerinden kazılmalı.

Boşalacak yer o takdirde bir nevi geniş taraça haline girer.

Diğer binalara nazaran hâkim, camiye nazaran mütevazî olan bu sâha, Sinanın heykeli için biçilmiş kaftandır.

Atatürk'ün emrine elimizden geldiği kadar hizmet etmiş olmak için gelecek sayıda san'atkârımız çizgileri ile Sinanın heykelini canlandırmağa çalışacaklardır.

★

NOBEL MÜKÂFATI

Silanpaa ismindeki Finlândiyalı muharrir, Nobel mükâfatını "Genç yaşta ölmüş" isimli eserle kazandı. Bu kitabın mevzuu okuyucularımızı alâkadar edecektir.

★

Zengin bir köylü ailesinin tek evlâdı ortaklarının birinin kızıyla evleniyor.

Kendisinde ecdadınnı iradesi ve idare kabiliyeti yok.

Yavaş, yavaş servetini kaybediyor. Evvelâ topraklarını, sonra da doğduğu ve babalarının da öldüğü eski evi satmağa mecbur kalıyor. Kalan para ile biraz toprak ve diğer bir köyde küçük bir ev alıyor. Bir kaç ay sonra da karısını kaybedince "Kuusta Salmelus" pek çok sevdiği ve büyük bir ihtimamla büyüttüğü kızı "Silja" ile yalnız kalıyor.

Silja 15 yaşına varınca babası ölüyor. Kızcağız civar köylerin birinde bir çiftlikte hizmetkâr oluyor.

Güzel ve çok tatlı olan genç kız bulunduğu kaba muhite nazaran fazla zarif.

Fakat Siljaya karşı sert davranmıyorlar, delikanlılar ona çok iltifat ediyor..

Bununla beraber kızcağızın derunî yalnızlığını kimse anlıyamamıştır. Silja en hararetli âşıklarını kendine yaklaştırmadığı gibi bikrine tecavüz etmek istiyen efendinin kardeşinin hareketlerini de akamete uğratıyor.

Yirmi yaşında iken çiftliği terkedince başka bir köy evinde çok iyi bir adam olan onu şefkatle karşılıyan ihtiyar bir profesörün yanında iş buluyor.

Kızcağız artık hayatının en güzel günlerini yaşamaktadır.

Şehirden gelen "Armas" adında bir delikanlı ile tanışıyor. Sevişiyorlar, kendini ona teslim ediyor. Ertesi günü Armas telgrafla annesinin ağır hasta olduğunu öğrenince ona gitmekten başka çare kalmaz.

Artık 1917 yıllarında bulunuyoruz. Memlekette vaziyet karışmıştır. Genç âşıklar biribirini bundan sonra göremiyeceklerdir.

Silja ağır hasta.

İyileştiği sırada — artık büsbütün iyileşemiyecektir — profesör de gitmeğe mecbur kalır. Tekrar bir köyde çiftlikte hizmetçilik etmesi lâzım.

O sıralarda dahilî harp da başlamış. Köyü kızıllar alıyor. Az sonra köy yine beyazlara geçiyor. Silja bu hâdiselere az, çok karışmış vaziyettedir.

Kızılların eline düşecek olan iki beyaz zabiti kurtarıyor fakat beyazlar gelince de bir kızılı gizliyor, ancak onun hayatını tesadüf eseri olarak kurtaramıyor.

Bu vak'a ona çok ağır tesir edince, günden güne sıhhati fenalaşmaktadır. Yeni efendisinin karısı onu kovmuyor. Çünkü kızın çeyizi olacak olan küçük bir mirası mevcut fakat ona bakmıyor da, ancak Finlândiya ve Rusyada mebzulen bulunan buhar banyolarına tahsis edilen küçük bir evde onun için bir yatak yerleştirmiş.

Genç kız artık hayatının son haftalarını orada geçirecektir. Kendisi âdeta rahat hattâ bahtiyardır.

O vaziyetinin vahametini idrâk edemeyip bir gün yine nişanlısını bulacağına emin. Halbuki delikanlının ciğerinden ağır yaralı olduğu ve bacağını kaybettiği biliniyor. Silja yatağından kalkamıyor, yemek yemiyor.

Bir sabah daldığı sırada ölüyor.

★

Kitaptan bahseden "Nouvelles Literaires" gazetesi diyor ki:

"Silanpaanın eseri, içten işleyen derin bir dinî insiyaka maliktir, kitabın en derin meziyetleri o histen mütevellittir."

Görülüyor ki 1939 senesinde bir eserin kıymetini, hâlâ hıristiyanlık mistisizmasının kuvvetile ölçenler var.

Daha esaslı bir hüküm vermek için eserin tercümesini beklemek lâzım.

Rasih N. İleri

stop!

YAZAN : ABİDİN DİNO

İstanbul şehrinin Taksimle Tünel arasındaki caddesini fethetmek için, beyaz sakallı "Modern" san'at ceryanları 15 senedenberi cansiparane dögüştü.

Cansiparane dediğim; ressamların boş ceplerini süzerek son meteliklerini bu işe hasretmiş olmalarıdır.

— Kimisi hocalık maaşından kırıntılar toplayarak.

— Kimisi akraba ve taallûkatın bağrından kopmuş bir kaç metelikle.

— Kimisi marangozluk mesleğine intisap ederek çividen yaptığı tasarrufla Taksim - Tünel arasındaki caddeyi elde etmek için açlığa bile katlandı.

Dünya ve memleketlerde türlü sebeplerle insanlar doğdu öldü, binalar kat kat kuruldu, binalar dilim dilim yarıldı, mevsimler rüzgârlarla gidip geldi fakat bahsı geçen san'atkârlar her şeyi gözlerine almışlardı.

(Oturdukları kahvede çay parasını vermemeği bile.)

Dikkat ettiniz mi, büyük hareketlerin daima umulmıyacak faideleri çıkar;
Batan gemilerde kaptanın yanında ansızın bir meçhul kahraman gözükür, ve kimsenin işitmediği bir marşı söyleyerek denizde kaybolur.

Bazıları yanan kulelere girip kurtarılmaz kötürümlerle beraber pişerler.

Bazıları — bazıları da san'at bayrağını mecnunlarla beraber caddeleşmiş bir leylânın kalbine sokmak için pîr uğruna didinirler.

"Necati Memduh" resim malzemesi dükkânından bahsetmek gerek.

Barikatların tepesine öldürücü bir bayram şenliğine giren fişeksiz başı sarğılı delikanlıya cephane yetiştirir gibi, Necati Memduh, san'at şehitlerine senetsiz mermi - tübler, kılıç - fırçalar uzatmakta.

Taksim - Tünel hattına karşı taarruz devam etti.

Ve tehlike arttı .

Ve ölenler gömüldü, kimisi tedavisi mümkün olmıyan bir yaradan kurtulmak ümidile el diyarında can verdi, kimisi bom boş, tabut gibi tahtadan bir evde can verdi.

İşte Hale.

İşte Sebati.

Hiçte ölmek için yaradılmamış insanlar.

Marş - marş emri geldikçe resimler dıvara asılır, bir bakkal ve bir şapkacıdan bir adım ötede, kiracısız bir dükkân keşfedilir, Babıâliye bir baskın tertip edilir ve dostluğun rüşvetile ertesi günü bir diş macunu ilânından daha ufak bir yerde şöyle bir yazı okursunuz:

"En güzide bir semtte genç ve faal mecnunlar grupu bir bilmemne açmıştır, işiniz olmazsa şunlara bir uğrayın, böylece kültürün bilmemnesine bilmemne etmiş olursunuz"

Bu nevî tuzaklara kapılmayan seyirciler saklambaç oyununa devam ettiler.

Pasta şapkalı hâtunlar, çift yüzüklü ağalar, karantina bayrağını çekmiş, vebalı bir evden kaçar gibi caddenin karşı kaldırımına kendilerini zor atıyorlardı.

Sergiye gelenler. dostlarını kocalarını ve kardeşlerini cehenneme kadar tâkibe muktedir bir fedaî zümresinden mürekkepti.

Yıllar geçti san'at kör ebelikten kurtarılamadı.

Son bir gayret yapıldı: San' at erkânıharbiyesi toplanıp, bu sefer altın bahasına bir kale işgal etmeğe karar verdi, geçenlerin hamiyetini uyandırmak ümidiyle kalenin kapısı bir âbide önünde açıldı; Harp yine başlamıştı.

Heyhat cadde üzerinde geçip gelenler dükkâna yaklaşınca sanki esrarengiz bir Majino hattının asansörleri ile arzın derinliklerine dalıp dükkânın on metre ötesinde yine çıkıp gidiyorlardı!

Faka basmaz seyirci bir türlü avlanamadı. Resimler tahta parasına, muşamba parasına, yok bahasına boşuna arz edildi, vaktâ ki yer yüzünden bu son hücumu def etmek için, Belediyenin motorize kuvvetleri çapa kürek yetişti, ve Taksimde yalnız resim dükkânı değil, ona temas eden motorsikletçi ve kahvelerin de suçlu oldukları tesbit edilerek devrilip yıkıldılar!

Şarkının dediği gibi;

"Bu ne hazin maceradır".

İmdi Bilânçomuzu yapalım:

Bir kaç arkadaşımızı gömdük. Beyoğlu İmparatorluğuna kabul edilmek için 15 sene (lâf değil) 15 sene zahmet çektik:

Netice:

Sıfır.

Şahit isterseniz 5-6 ayda resim galerisinde satılan resim mikdarını sorun, veya birinci Maarif Sergisi hakkında yazılan ciddî kritiklerin adedini.

Bu kadarı kâfi!

Boşu boşuna 15 sene harcadığımız yeter.

Başka yapılacak ne mi vardı?

Başka nerede mi seyirci bulacaktık?

Yerini söyliyebilirim.

İki ay evvel bir Anadolu kasabasında ayakkabılarımı boyattım, (bana ne demeyin). Evet ayakkabılarımı parlattım. bastığım kutunun İstanbullu Mercan ustanın deniz mahlukları ile süslenmiş bir kutusu olduğunu farkettikten sonra bu san'at eseri hakkında malûmat istedim.

İşte lostracının ağzından kutunun hikâyesi:

"Efendi Beyim biz böyle şeylere meraklıyız, oldukça meraklıyız, üç sene para biriktirdik, yirmi lira toplayınca kalktık İstanbula gittik. Bir de baktım ki usta hastalanmış yatıyor, ölür korkusiyle yüreğim attı, öyle ya, cennete gidip Mercan ustayı mı bulacaktım?

Hammallık ede ede bekledik, (elden 20 papel gitmesin diye). Usta iyileşince al bakalım dedim;

"Yirmi liralık şenlik ver bu kutuya".

Mercan usta 20 liralık göz nuru döküp gelin gibi malı teslim etti.

Lostracı "Nah" dedi, parmağını kutunun bir nakşına bastı ve; "Balık kuyruklu kıza bak beyim" dedi - "kıza bak!"

İhtiyar lostracının elini öpmek istedim, (öpmedim onu ısırmak için saldırdığımı zannedebilirdi.)

İhtiyar lostracıya sevincimi, çıldırırcasına sevincimi anlatamadım. Kendisini senelerdenberi beklediğini anlatamadım.

Lostracı bir san'at eserini satın almak için ekmek parasından kesip, ömrünün 3 senesini (kim bilir nasıl üç senesini) cömertçe harcamıştı.

15 senede bu lostracı gibi

(Sonu 21 inci sayfada)

BİR ZAMANLAR

YAZAN : ABASIYANIK

Bazı akşam üstleri, oturur
hikâyeler yazardım,
Deli gibi!

Ben hikâye yazarken...
kafamdaki insanlar
balığa çıkarlardı.

Kadınlar,
kahve cezvelerini ısıtan, mavi ışıklı
ispirto lâmbalarını yakarlardı.
— geceleyin, karanlıkta, bir dağ başında —

Bir değirmenci,
yüzükoyun kapanırdı; un kokusuna.

Köylüler gelirdi
bakraçlarile pazara
Yogurt satmaya

Çıplak bir çocuk ayakları avucumda idi
sokakta dizboyu kar vardı

bir köprü başında
bıçaklardım istediğimi;
atardım kendimi, büyük şehirlerin
asma köprülerinden suya,
duyardım suyu yardığımı;

görürdüm:
suya düştüğümün
köprüye fışkırttığı suyu;

karpuz sergileri, mavnalar,
hiç arkadaş olmadığım arkadaşlar

telkin veren imamla
bana dair konuşan
gömdükleri..

Ağaoğlu Ahmet

ve

Fikir hayatı mücadeleleri

●

Yazan: HİLMİ ZİYA

Büyük muharrir ve gazeteci Ağaoğlu Ahmet, matbuatımızda ve fikir hayatımızda otuz sene mütemadî bir faaliyetten sonra taze bir dimağ ve dipdiri bir mücadele kabiliyeti ile yetmiş yaşını geçerken aramızdan ayrıldı. Hüseyin zade Ali ile beraber Azerbaycanda Füyuzât gazetesi ile başlıyan milliyetçi ve demokrat şahsiyeti günden güne inkişaf ederek son günlerine kadar devam etmiştir.

Ağaoğlu, Rusya ve Fransada tahsil etmiş, ayni zamanda esaslı olarak bildiği farisî ile, garp kültürünü, şark hakkındaki bilgisile tamamlamış olan vukuflu bir mütefekkirdi. Umumî kültürü çok zengindi. Edebiyat ve felsefe cereyanlarına karşı daima uyanıktı. Eski Darülfünunda, Ankara Hukuk Fakültesinde ve İstanbul Üniversitesinde uzun müddet Türk medeniyeti tarihi ve Türk Hukuku tarihi derslerini okuttu.

Ziya Gökalp'le beraber Türkocağında Türkçülük cereyanının kökleşmesi için çalışmış ve bu müddet zarfında Gökalp'in içtimaiyatçılığı kendisine büyük bir nisbette tesir etmişti. Bununla beraber esasında fertçi ve liberalist olan Ağaoğlu, Ziya'nın bazı fikirlerine daima muhalif kaldı. Onun "Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım" - "Hak yok, vazife vardır" gibi düsturlarile daha meşrutiyettenberi mücadeleye başlamıştı.

Ağaoğlu, Fransız içtimaiyatını, bilâkis fertçiliğin müdafaası için bir vasıta gibi kullanıyordu. İnsan mecmuasında kısmen neşretmiş olduğu hukukun tekâmülüne ait makaleleri, fikirlerinin aldığı son şekli gösterir. Bu makaleler tamam, telkin ve polemik şeklinde yazılarının dışında tamamen ilmî bir ifade taşıdığı için, onlarda mütefekkirin asıl fikirlerini bulmak kabildir. Burada Ahmet Bey, Durkheim mektebinin tetkiklerine dayanarak ve diğer bazı içtimaiyatçılar ve etnoğraflarla bunu teyid ederek, hukukî şahsiyetin tekâmülünü tetkik ediyor. İlk cemiyet şekli olan Klândan itibaren muasır cemiyetlere doğru tedricî bir ferdîleşme, farklaşma ve hususileşme vetiresinin hâkim olduğunu gösteriyor. Önce bütün içtimaiyat muttâları muasır demokrasılerin ve tedriciliğin zarurî bir hâdise olduğunu isbat eder. Öyle görünüyor ki, bu tetkiklerin bütün gayesi son zamanlarda epeyce yayılmış olan bir kanaati, liberalizmin 19 uncu asra mahsus bir telâkki, bir nevi intikal devri olduğu kanaatini reddetmektir.

Ağaoğlu, medeniyetlerin biribirini takip ederken bir gayeye doğru yürüdüklerini, medenî inkişafta bir nevi finalité olduğunu kabul ediyor: Ferdin inkişafı. O, milleti hür fertlerden mürekkep bir cemiyet diye târif ediyor. Medeniyetin bütün ibdâlarını ferdin ve şahsiyetin mahsulü addediyor: vakıâ, muhitin rolü vardır; fakat haricî unsurlar bir ferdin ruhunda birleşerek sentez haline gelmedikçe hiç bir yenilik meydana çıkamaz. Ağaoğluna göre cemiyet, esas itibarile statiktir. Dinamik olan ferddir. Bütün tekâmül, yenilik ve yaratıcılık ferdden gelir. Bu bakımdan da Ağaoğlunun, Gökalp'ten ayrılığını görüyoruz. Gökalp'e göre insan şahsiyetini cemiyetten alır. Büyük adamlar, içtimaî tasavvurları bir adese gibi kendi ruhlarında toplarlar. Halbuki Ağaoğluna göre büyük adamlar cemiyeti harekete getirirler, içtimaî unsurlardan evvelce mevcut olmıyan ve kendi şahsiyetlerile kaim büsbütün yeni şeyler yaratırlar.

Ağaoğlu Ahmet, bilhassa medeniyet hakkındaki telâkkisile Gökalp'ten ayrıldı. 1919 da, Maltada yazdığı "Üç Medeniyet" adlı kitabını evvelâ Türk Yurdunda makaleler halinde neşrettikten sonra 1928 de toplu olarak bastırmıştır. Müellif burada, medeniyeti gayet umumî olarak maddî ve manevî bütün tecellilerile "tarzı hayat" diye târif etmektedir. Bu târife göre Ziya Gökalpte bariz olarak tekrar edilen medeniyet ve hars tefrikine imkân yoktur. Bütün milletler, bir medeniyetin uzvu olmak itibarile onun teşekkülünde birer rol oynarlar: gerek tekniğinde, gerek fikriyatında, gerek san'atinde her miletin kendine mahsus hususiyetleri olabilir. Her millet, kendi şahsiyetini gösterir. Fakat maddîyi manevîden ayırır gibi harsı medeniyetten, beynelmileli milliden ayırmak doğru değildir- "Her medeniyetin kendine müşterek bir müfekkiresi, bir zekâsı vardır; âdeta bir dimağa maliktir. Keza her medeniyetin bir kalbi vardır. Bir tarzı tahassüsü vardır. Binaenaleyh müşterek bir ahlâka, bir kıymet duygusuna, müşterek hayır ve şer, hüsün ve kubuh telâkkilerine maliktir."

Ahmet Beye göre, bugünkü beşeriyette üç medeniyet görüyoruz: birincisi Buda - Brahma medeniyeti ki, tahminen 800 milyonluk azim bir cemaati ihtiva eder: Japon, Çin, Hindiçini ve Hindi kuşatır. İkincisi garp yahut Avrupa medeniyetidir ki, Avrupa, Amerika ve Avusturalyayı ihtiva eder. Gerek tarih, gerek nüfus itibarile en sonuncusu islâm medeniyetidir ki Asyanın bir kısmı ile Afrikayı ve Avrupanın bazı kısımlarını şamildir. Bu muhtelif medeniyet dairesinden herhangi birinde kan, cins, renk, lisan itibarile hiç bir vahdet yoktur. Vahdet yalnız maddî ve manevî hayat tarzındadır. Bu suretle meselâ islâm medeniyetinde bir adam, İstanbuldan Kahire'ye, Mekke'ye, Merakeş'e, Şiraz'a, Semerkand'a gitse bu beldelerin hiç birinde kendini tamamen yabancı hissetmez. Bu şehirlerden birinde yetişen bir âlim derhal diğerinde tanılır. Birinde çıkan bir eser her tarafta akisler bulur. Diğer medeniyet zümrelerine mensup olanlar arasında da ayni hal vardır: bir Roma'lı Pariste, Viyanada, Berlinde, Vaşingtonda kendini öz muhitinde bulur. Bir Japonyalı Kore'de, Pekin'de, Tibet'te kendini yabancı hissetmez. Bu suretle bir medeniyet zümresini ayni kafa ile düşünür, ayni kalp ile hisseder, ayni manevi cihazlar ile mücehhez görüyoruz.

Bugün bu medeniyetlerden birisi, yani garp medeniyeti galip ve diğer ikisi mağlûp mevkiindedir. Bu mağlûbiyet hem maddî, hem manevidir. Mağlûbiyet, başkasının şahsiyetini kabul etmek ve iradesine tâbi olmaktır. Bu noktadan gerek islâm, gerek Buda - Brahma medeniyeti mağlûpturlar. Gerek müslümanlar, gerek Uzakşark muhiti hayatın maddî tecellilerinden başlıyarak edebiyat ve musiki gibi manevî hususata kadar Avrupa modellerini takip etmektedirler. Hele içtimaî, siyasi, fennî, terbiyevî müesseselerde Avrupanın bütün bütün şakirdidirler. Bu taklit, bazan ihtiyarî ise de, bazan da sırf cebrîdir.

(Sonu 20 inci sayfada)

AYNA

Yazan: *Asaf Hâlet Çelebi*

BANA AYNADA BİR SURET GÖRÜNDÜ
BENDEN BAŞKASI
BİLMEM MEMLEKETİ ÇİNDEN MİDİR
YA MAÇİNDEN Mİ

SORDUM KİMSİN DİYE
BİR KAHKAHA ATIP
BEN
ÇİN PADİŞAHININ KIZI
ÇOKTANDIR AŞIKINIM
DEDİ

DEDİM ÇIK O AYNADAN
HAYALİMİ ÇALAN
HAYALİM OLMAZSA OLMASIN
YALNIZ VAR OLDUĞUNA İNANMAK İÇİN
ELLERİN SANA DOKUNSUN

BANA
ÇİN
PADİŞAHININ KIZI
GELEMEM
DEDİ
ANCAK BİR GÜN
HAYALİN GİBİ
SENİ DE BU AYNANIN İÇİNE ALIP
KAYBOLACAĞIM

Vücudumun şehrinde kurulmadık
pazarlarım var
Zengin eşyalı dükkânların saadeti
yaşanır
Dağca arzular yunur, yeni defterlere
geçilir
Dibi yok göklere, evlere değilir.

Bana dünya topraktan görünür
Sana rahmet nereden yağar?
Ben geriye bir kademlik yol bırak-
tım
Sen dünyada kalmış günlerini ne
yapıyorsun?

Ben canımın istediği vakit
Dışımı bir muz gibi soyup
Öyle çırıl çıplak gezebiliyorum.
Sen ne yapıyorsun?

Gözümün birini kapayıp
Öbüriyle içimi görüyorum
Sen ne görüyorsun?
Nihayet ben günahı icat ettim
Sen neyi buldun?
— SEVABI!

N. İlhan BERK

Seyyahat

SAÇLARIN,
GÖZLERİN,
DUDAKLARIN
NE GÜZEL YOLCULUĞUM
RÜZGÂRLARA
DENİZLERE
GÖKLERİN
MEYVELERİN
SONRALAR DÜNYASI ÖMRÜMÜN.

Boğaziçi

GECELER
VAPURLA DÖNMEZ
HEY!!!
TELLİ PULLU GELİNLER.

ARİF DİNO.

MASAL

CAHİT SAFFET

Papatyaların keysinden şans bekliyen çocuğum;
Sana Cenup sahillerinin ballı incirlerini
Olgun memeli fecirlerini
Ve Arab bahçelerinin ılık muzlarını
Kütür kütür kalçalı kalpuzlarını
Yedirmiyeceğim..

Elmaların yeşil yanaklarından tad arama,
Güzellikler kokular lezzetler kendisindedir
Arzuların anahtarı bendedir...
Sana Çin hudutlarından kaçırıp afyon getirmiyeceğim;
Buluşacağımız ilk akşam
Dizlerimde secdeye gel,
Gel.. Dünyama Peygamber gel,
Koy avucuma tarçın kokan alnını
Allahıma yan bakma, arzuların bendedir.
Sana bahsetmiyeceğim Kâbil çocuklarından
Gemilerin boşaldığı ıslak kumlara
Boyluboyuna uzandığımız zaman
Şehrin günahlarını yüklenirken hama ar
Sana Tevrât okur gibi okuyacağım
Dünyamızdan masallar...

TOPRAK ŞARKISI

NEVZAD SUDİ ODYAKMAZ

BULUTLAR
YAĞMUR DOLU BULUTLAR
UÇUŞUP
BİRER DEVE KERVANI GİBİ AĞIR AĞIR
KAPLADILAR GÖKYÜZÜNÜ
BOŞANDI BULUTLAR
UYANDI TOPRAK
BAŞAK SAÇLI
BUĞDAY YANAKLI KIZLAR
ELLERİNİ ÇIRPARAK
HALKA OLDULAR.
SÖYLEDİLER TOPRAĞA ŞARKI:
TOPRAK
HER ŞEYİMİZ BİZİM
SOFRAMIZ
YATAĞIMIZ
HAYATIMIZ
AŞKIMIZ!
BİZ TOPRAĞIN KIZLARI
TOPRAK BİZİM ANAMIZ.

BİZDEN İYİLERİ

Yazan :

YUSUF AHISKALI

Floryanın sırtlarında bir kaç ahbap içki âlemi yapıyorlar. Âşık Ömer elinde bağlaması bir ağacın altında bekliyor. Canı sıkan veya bir şey arayan köpeklerin ara ile "hav.. hav.." etmesi gibi elindeki sazın teline zaman zaman dokunup orada olduğunu işittiriyor. O ne günler görmüştü!.. Ne kahvelerde çalmış ve para kazanmış; ne sohbetlerde okumuş ve ikram görmüştü!. Bu bir kaç sarhoşun dinledikleri zurnadan, oynattıkları çingene kızlarından sıra kendisine gelir de çağırırlar diye umutlanıyordu. Bazan dalıyor; bir kaç defa tellere vurup kendini hatırlatmağı bile unutuyor. Onu, ancak akşam şehre koşan trenlerin sık sık düdükleri kendine getiriyor; ve bağlamasını tekrar dındınlatıyor.

Karanlık iyice bastırmağa başladı. Deniz banyosundan herkes boşalıyor. Kahve ve birahanelerden radyo sesleri geliyor. Büyük gazinolardaki caz faaliyette.. Sarhoşlardan işi yolunda olduğu görünen manav kılıklı biri:

— Haydi yollanalım. diyerek ayağa kalktığı zaman, bir sendeleme ile, son arzuda bulunmak üzere gelip boy gösteren Âşık Ömere çarptı; ve "hoş gör baba" dedi. Sonra boynuna sarılıp onu öptü. Âşık Ömer bu fırsattan istifade ederek:

— Çalayım mı ağa, dedi.

Kendisine çarpan ve içkide "gelsin, gitsin" kumandasını veren bu sarhoşun keyfini, aradığı son kısmetin gideceği korkusiyle geleceği ümidi yüzünün çizgilerinde biribirini kovalıyarak, bekledi.

Sarhoşların hepsi de ayağa kalkmışlardı. İçlerinde yaşlı, gün görmüş bir diğeri kısa kesmek için deniz tarafından gelen radyo ve caz sesine işaret ederek:

— Baba senin bağlamanın sesi bu gürültüde çıkmaz. Dedi. Ve çanakta kalan son zeytinyağlı dolmayı alıp koca man bir ekmek parçasiyle elinde bağlaması bekliyen ihtiyarın ağzına tıktı. Peşine "haydi eyvallah" ı yapıştırdı.

Âşık Ömerin, gırtlağına dayanan lokmanın sıkılığiyle, gözlerinden yaş geldi. Hazır yaş gelmişken biraz da keyfle kederlenmek istedi. Aldı sazı eline; bakalım ne söyledi:

Denizler dolaştım; aştım karadan.
Bir lokma ekmek ver, dedim, yaradan.
Bana çok günler gösterdin; ne çare!
Verirsin de ağlatırsın sonradan.

Âşık Ömer durdu. Doğan ay Marmaraya sisli bir ışık veriyordu. Adalar, deniz canavarları gibi gözüküyordu.

Bağlamasını eski bir torbanın içine koyup sırtına aldı; gitmeğe yüz tuttu. Ayın yüzünde, insan oğlunun halini derinden görenlerin istihzası vardı. Âşık Ömer bir müddet başı eğik ilerledi. Oturtma bir cami saatinin rakkası gibi adımlarını ahenkle atıyor; ve gözleri şaşmadan sırasiyle ileriye düşen ayağının ucuna bakarak mekik dokuyorlar. Bir şey mi düşünüyor? Evet: "Artık para etmez oldu bağlama, insanı yumuşatmaz oldu ağlama. (işaret edelim: düşüncelerini de beyit gibi kafiyeli olarak aklından geçiriyordu). Ne yapmalı; ne yapmalı a felek; bir çukur kazıp da içine girek.,,

Yedikule mezarlığının önlerine gelmişti. Yolun kenarına biraz oturdu. Karşısında mermerleri ay ışığında parlayan kübik bir mezarın asırlara karşı durur kalıptaki baş taşına gözleri takıldı. Bir de elindeki saza baktı.

Sitemli, sitemli onun karnının sinirlerine dokunmağa başladı:

Ben sana canımı verdim.
Ben sana canımı verdim.
Sen bana bir han mı verdin?
Han değil; bir nam mı verdin?

Diye ırlamağa başladı. Bu anda karşısındaki kalenin dile geldiğini duydu :

"Gel babam gel. Han da burada, nam da.."

Âşıkın kanı korkudan durdu. Solan yüzü ay ışığında ölü rengini almıştı.

Kendine gelmek için dururken kaleden birinin inmekte olduğunu gördü. Gelen bu adam:

— Gel seni bizim âleme götüreyim. Dedi.

O, şaşkın bir halde itaat etti. Kaleye yıkık bir tarafından tırmandılar; kalenin içinde yapılmış bir odaya girdiler. Kapıda bekliyen ayaksız Temel âşıkı getiren adama:

— Konkoş içeride mal kalmadı. Git Yorgodan al. Kıvırcık onunla hesabı görecek.. Dedi.

Konkoş gitti, Âşık Ömer ayaksız Temelin kesilmiş ayaklarını görür görmez ecinli tayfasının ayaklarına benzetti. "Galiba bizden iyilerin düğününe getirildim" diye içinden geçirdi. Dedesinin de ecinlilerle tanıştığını babası ona anlatırdı. Onların çarşambalarına uyulursa insana çok iyilikleri olduğunu da biliyordu.

Ayaksız Temel onu içeri soktu. İçeridekiler sedirlerin üzerinde diz üstü oturuyorlardı. Buğulu gözlerle ona baktılar. Her taraftan "merhaba sağanağına yakalandı. Merhaba bitinceye kadar âşık elini göğsünde "hu" vaziyetinde tuttu. Kıvırcık dudağının yarısını açıp konuşarak:

— Haydi baba.. çalmana bak... Söyle... Âşık "bağlamamı dinlemeleri bana yeter" diye aklından geçiriyor. Eski günleri tatlı, tatlı hatırladı. Herkesin keyfi yerinde iken Konkoş üstü baş ı dağınık bir halde kapıdan bakıp:

— Bak Kıvırcık.. Artık herkese buyur etmeği bir kalem geç.. Sen öyle otur. Biz kaleden yuvarlanalım. Dedi. Konkoşun meclise tatsızlık vermesinden ve itibarını düşürür biçimde lâf etmesinden Kıvırcık kızarak, onun üzerine sustalısiyle saldırdı. Zaten canı yanmış ve dişleri sıkık olan Konkoş kapının yanındaki iskemleyi kaptığı gibi onun kafasına uçurdu.

Kalenin içindeki odanın içi biribirine girdi. Âşık Ömer bu kargaşalıktan, bitaraflığını ilân ederek, sıyrıldı. Ve dışarı çıkıp yolunu tuttu. İçeriden bir hayvanat bahçesinde acıkan hayvanların toplu bağırmalarının senfonisi işitiliyordu. Bu kavgada, odadakilerin hepsi biribirlerine geçtiği zaman ayaklarının tersine olmadıklarını gördüğünü şimdi iyice hatırlad. Ve içinden:

"Ne yazık! Bunlar da insan imişler" dedi.

Trabzonun Halk San'atına Dair

Halk şiirleri - mâniler - Trabzon mânileri - Horonları - Musiki âletleri - yerli kıyafetleri - mâni mevzuları ve örnekleri :

●

Yazan: HAMAMÎ OĞLU İHSAN

●

"Tezkere" adlı bir çeşit eski "bibyografya" larımız hep "kalemi şuârâ" denilen okur yazarların hayatını, manzum sözlerini alırlar, halbuki ortada tamamen halk içinden yetişen, öz Türk zevkiyle söyliyen basit fakat sahici bir zümre var: Köy türkücüleri, saz şairleri ve âşıklar...

Millî duygulara tercüman olan bu kısmın şairleri — yer verilmeden — ihmal edilmiş. Toplu kaynakları olmıyan bu eserler ancak bazı meraklıların "Cönk" lerinde kalmış, klâsik kitaplar bunlara kabul ağuşunu açmıyor. Âlim denen kısmın hatıraları bunları benimsememiş, böylelikle de — kimbilir — adları unutulan nice yanık şairlerin yerli lehçe ile halkın ruhuna heyecan veren güzel terennümleri kaybolmuş. Bununla beraber açık mânalı bu cana yakın eserleri halk seviyor. Ruhları okşadığı için onlara lâyik oldukları önem verilmiş ve çok eski bir tevarüs, ruhları onlara ısındırmıştır.

Eski zamanlarda: İslâmdan önceki zamanlarda da Türk ordularında, içtimaî mâşerin içinde bir adı da "Ozan" olan şairleri görüyoruz.

Saray ve hükûmet adamlarına ve daha başkalarına ait düğünlerle eğlencelerde; çıkarılan ordularda "Köçürcü" denilen bu şairler bulunuyor, kendilerine "Yeniçeri Ocakları" ile "Esnaf Cemiyetleri"nde, daha başka yerlerde de rast geliyoruz. Halkın öz dili duygusiyle yine halka hitap ediyorlar. İlhamlarının temelleri kendi ırklarının heyecan taşıyan ve heyecan taşan ruhlarında gömülü. Varlıklarını kendi âdet ve türelerinden almış böyle sade ve azade yazıların pek tabiî ve iyice şahsiyeti olanlarının "Deyiş" leri daha rağbet ve kıymette. Öyle ki benliğimizi bize duyuramıyan ve ihtiyaçlarımızı doyuramıyan bin bir çeşit bol ahenkli hiç bir edebiyat bunları önliyemiyor. Çünkü bunlar, mübarek anaların ninni okuyan aziz dilini ve Türkün ilâhî benliğini söyliyemiyorlar, bunun için de milletin kalbinde iz bırakıp yer bulamamışlar. Ancak türkücü şairlerle âşıklardır ki (remzü ilham ve melâlü garam) dolu deyişleriyle ruhun samimyeti hariminde ebediyete namzet kalıyorlar. Demek ki bin bir elemü ihtiyaç ile çırpınan yüreklere teselli damlaları serpen bu terennümler içli üzüntülerle derin özlentilerin gizli birer şifa ve deva kaynağı..

İçtimaî mâşerin ruhunda yer tutan bu şiirleri daha ömürlü yapmak düşüncesi bizim öz borcumuz olmalı değil mi?.. Nasıl ki bunlar — yazı halinde — toplanmağa başlandı ve işin — epeyce zamandır — görgü ve eserleri belirdi. Bunlar, halk hayatımızı ve hars işlerimizi araştıranlara yardımcı birer vesika olunca şairlerinin hayatını da aydınlatmaya başladı.

İşte bu zümrenin daha saf ve temiz kısmı; biraz şehirlerde, çoğu köylerde söylenen ve adlarına — mensubiyetle — "türkü" denilen "mâni" ler..

Ayni zevk ve düşünce ile özel ve güzel yurdum olan "Trabzon" un topladığım binlerce halk şiirleri arasında bunlardan bilseniz ne kadar çok ve samimî sanihalar var...

∴

Biliyoruz ki "mâni" (1), aslında dört "mısra" lı ve yedi heceli bir halk nazım şekli, birinci, ikinci ve dördüncü mısralar bir kafiyede, üçüncüsü, serbest. Ancak kafiyelerdeki sesler — çok defa — kulak için tam değil; "bel" ile "yol" gibi yarım kafiye halinde. Her bend bazan biribirine cevap, çok kere de müstakil. Farsın "rübai" si, eski Türkün "tuyuğ" u demek. Bunların altı ve yedi mısralı olanları da var. Her iki şekilde bazan "adam, aman" diye başlıyor ve bazan "ayak" denilen bir kafiye getiriliyor, sonraki mısralarda ayak ona uyuyor ve "cinas" lı oluyor fakat bu; İstanbulda ve büyük şehirlerdeki şekil. "Semaî kahveleri" nde söylenen mâniler - daha çok - on dört heceli. Söylenilenler de biribirlerine yine böyle cevap veriyorlar.

---

(1) "Mâni" nin, Arapça mânâ kelimesinin Farsî şivesince söylenme ve yazılma şekli olan "ma'nî" den yahut "maynak" larda hulyadatıla denilen yabancı "mâni" sözünden alındığını söyliyenler de var.

Kadınlarımızın düğün ve eğlencelerde mâni söylemek; Hıdrellez günlerinde merasimle mâni çekmek âdetlerini biliyoruz. Mânilerin şekillerine göre okunma usulü, besteleri var. Bununla; şeklen benzerleri olan başka nazımlardan ayrılıyorlar.

Ancak Trabzonda — umumî adiyle — türkü denilen mâni; hep dört mısralı oluyor; bazılarının birinci, ikinci, dördüncü; birazının yalnız ikinci, dördüncü mısraları bir kafiyede, ve hemen hiç birinde cinas bulunmuyor, buna benzer san'atlarda pek rastlanmıyor. Zaten köylüler böyle san'atları bilerek yapmıyorlar.

"San'atları varsa bî sinaat"
Olmuş bu da-belli başlı-kıymet

mânilerin birinci beyitlerinde mâna kastı; iki beyit arasında da manâ bağlılığı yok gibi. İlk iki mısra ayak yapılmak üzere leniyor. Asıl maksat ve manâ ikinci beyitte. Kafiye kulak için ve yarım olmakla beraber çok defa kayıtlı ve kuvvetli. Daha çok köy toplantılarında karşılıklı deyişlerle yapılan yarışlarda ayni kafiye üstüne gidiliyor, yahut serbest bir ayak tutuluyor ve herhangi surette cevap veremiyen "habt" olmuş sayılıyor:

e sanducak sanducak
yeşil boya boyandun
demin türki söylerdun
şindi niye dayandun

Bayramlar, düğünler, eğlenceler, "alaz" denilen şenlikler hasılı bütün dernek ve toplantılar türkü söylemeğe bir sebep. Bazan iki usta türkücünün yarış deyişi; ardı, arası kesilmeden biribirinden ilham aldıkça şaşılacak bir süratle saatlerce sürüyor.

Türkü türkü peyler
Türküyü bilen söyler
Türkü sevda göturmez
Türkü yurök eyler

★

Ben girende ketana
Çulha gibin dokurum
Haçan türkü söylerim
Kâtip gibin okurdum

Alazlarda elele vererek büyük bir daire kuran köylüler; ortalarında kemençe, davul, zurna durmadan, yorulup bıkmadan "horon" oynamadalar.. Bunlar çalgının hiç değişmimiyen kaydasına ve o kayda, bunlara uygun. Daha oturmadan kalktıklarını durmadan zıpladıklarını görüyorsunuz. Eller yukarıda, çevik titremeler, sonra iki yana dönüp sallamalar ve eller aşağı çok çabuk hareketlerle seyircileri bile yoran tepinmeler, nihayetsiz tepinmeler... Bazan "zıpka mintan" denilen yerli elbise giyinmiş köy delikanlılariyle renk renk kıyafete girmiş genç kızların karşılıklı oyunları var. Halkın asabî çevikliği, titiz huyları yahut huysuzlukları, çalgılarında, türküleriyle bestelerinde, oyunlarındaki bütün hareketlerinde pek belli ve şüphe yok bütün bu hallerde halka ait varlıkla geçinmek, zevkin ve yaşatılan çevrenin —bedii duygularla bir giden— büyük izleri var. Zaten denilmiştir ki:

"Bu rakısların, bilhassa balıkların hareketlerini taklit edenleri, dikkatimizi derhal Karadenizlilerin bazı şarkı ve rakıslarına celbeder. Bir çok Karadeniz lehçeleri ile rakıslarının ritimleri ve raks edenlerin omuz, vücut ve kol hareketleri, denizden çıkan "hamsi" balığının ölüm ihtilâçlarını, sıçrayışlarını tasvir ettiği şüphesizdir. Yani deniz, balıkçılık şarkılarıdırlar. Trabzon ve civarı Türklerinin ise hamsiyi ne kadar sevdikleri malûmdur. Halk şarkılarının mahallî şartlar ve muhit ile nisbetleri lâyikiyle anlaşılabilmek için halk edebiyatı ve rakıslariyle mukayeseleri lâzım gelir.

Türkülerimizin iklimlere tâbi bulundukları farkedilmiştir ki bu her yerde böyledir: Şimalî Anadolu (Karadeniz) türküleri; fırtınaların şiddetli kışların, sarp dağların, karanlık ormanların ifadesidir.

(Sonu 22 nci sahifede)

Foto: İlhan (Türkiye)

FOTOGRAFIN GAYELERİ

Yazan:
Hüsameddin Bozok

Halkevlerinde Halk Fırkasının teşvikile memleketin her köşesinde fotoğraf sergileri hazırlanırken bir kaç düşünce:

" Fotograf yarının resmidir " diye ortaya atılan iddiaların çürük olduğunu günden güne daha iyi anlayoruz. Bu iddia, haddizatında pek cesur görünüyorsa da, hakikatta "sinema tiyatroyu öldürecektir" iddiası kadar boştur.

Bugün için denebilir ki, sinema tiyatroyu nasıl kısmen pitoresk unsurlarından sıyırdı ise, fotograf da resimden aynı şekilde bazı şeyleri sıyırıp attı; fotografın kullanılmasından sonra, tabiatın yüzde yüz kopyası olan natüralist resmin iflâs ettiğini görüyoruz. Bu, belki bu gün için sarih ve net değildir, fakat gidiş o istikamete doğrudur.

Fotograf resime nazaran daha realist kalmaktadır. Bu bakımdan fotografın, realiteyi tefsir eden bir vasıta olduğu ileri sürlebilir. Öyle bir vasıta ki, karşısındaki bir eşyayı, bir hadiseyi fizik kanunlarının en ince teferruatına sadık kalarak aksettirmesini bilir.

Böyle olmakla beraber fotografın, daima realiteye sadık ve tam manâsıyle "objektif" kalacağını sanmak yersiz hatta budalacasına bir hükümdür. Fotoğrafcı çalışırken, muhtelif şekilleri, renkleri ve ışıkları toplayıp, tıpkı bir ressam gibi kâğıt üzerinde tesbit edebilmektedir. Bugün rötuş meselesi ayrı bir ihtisas işi olmuştur.

Fotograf, bilhassa mevzuun seçilmesi ve kâğıt üzerinde nakli hususunda mihanikî değil, bilâkis tam manâsiyle bir san'at anlayışı ister.

Fotoğrafın Arnavut kaldırımı ve asfalt yol kontrastını, objektifi idare edenin istediğine göre tesbit ettiği bugün için bir vakıadır. Ahmet Muhip'in dediği gibi : "Hayat, içinde insan yaşadıkça daima yeniden yaratılmayı bekliyen bir kaos, bir hayal şantiyesidir. İnsan kendi kendisinin ve eşyanın hakimidir. Fotogarfta âlet değil insan vardır." Her şeyi sadakatle tesbit edebileceğine inandığımız fotograf makinesi, sahibinin arzularının ve maksadının esirirdir.

Makine bir köledir. İstenildiği zaman o, cemiyetin en mahrem oluşlarını kolayca tesbit edebilir. Bundan dolayı fotograf - bizde olmasa bile başka memleketlerde - günün en kuvvetli sosyal silâhı olmaktadır.

(Devamı 23 üncü sayfada)

Foto: F. S. A. (Amerika)

BİZİM SOKAK

Faik BERCMEN

Yaşamadan çok bezmiş, âdetâ yosun tutmuş bir boğazdan çıkar gibi, ses, sokağın tâ köşesinden çatallı bir halde dalgalanır:

— Boyacıııııı.....

Onun sesi bizim sokağın âdetâ kalk borusudur. İhtiyar boyacı, iskemle vazifesini küçük eskimiş gaz tenekesi ve iki üç şişe boyasını yerleştirdiği kendisi gibi köhnemiş sandığını sürükliye sürükliye, bronşitli gırtlağının bütün kuvvetini yaya, yaya gider. Sokağın içindekilerden hiç biri onu katiyen sevindirmez. Bununla beraber, boyacı bir sabah olsun bizim sokaktan geçmemezlik yapmaz.

Boyacıdan sonra, sokağın başında bir emvali metrûke binasının karanlık zemininde oturan, sıska, iki çocuklu Cevriyenin incecik bağırtısı duyulur:

— Osmâân! Osmâââân!

Dört yaşındaki Osman, çoktan yatağından fırlamış ve evinin içinden kendisine daha yakın olan ve eğlenceli gelen sokağa fırlamıştır. Sıskalıktan çarpılmış bulunan Osmanın anası bir ayağında terlik öbür ayağiyle seke seke Osmanı yakalamağa uğraşırlarken boşuna gayret eder. Zira Osmanı yarenliğe daldığı arkadaşlarından ayırmanın imkânı yoktur.

∴

— Çık.. istemem, dolandırıcı karı, istemiyorum, çık diyorum.

Bu sokağın üçüncü avazı...

Sesler, dar, çamurlu, sümüklü ve müstekreh kaldırımlı sokağın ikinci evinin ikinci katından yükselmektedir. Açıkgözlük edip havadan emvali metrûkeden — sırası gelmişken söyliyeyim bizim sokak baştan başa emvali metrûkedir — bir eve konan şişman ev sahibi, sabık ermeni velahik müslüman vesilesiyle günlük kavgaya koyulmuş.ardır. Açık göz Binnaz hanım evin geri kalan odalarından birini kürt hamal Haso'ya, diğer odasını demirci kalfası İlyasa kiralamıştır.

Saat yedi buçuğa doğru Binnaz hanımla Vesilenin sesleri en büyük hızını bulur. Küfürler gırla gider.. Arasıra Vesilenin kahkahası ve alayları bu kavgaya çeşni verir:

— Vermiyeceğim de vermiyeceğim. Bir şey yapamazsın! O bana, ben de sana.. Babanın evi değil ya...

Her sabah, onların saçsaça tutuşacaklarını ve bence de Vesilenin bir kaç ufak tefeğinin sokağa atılacağını sanırdım. Fakat her defasında da bu zannım boşa çıkar, ve öğleye doğru Vesileyle Binnaz'ın saksılı pencerede karşı karşı oturmuş sigara tellettiklerini görürüm. Yine can ciğer olmuşlardır, ve o gün nedense saçlarını ıslatıp tarayan bekâr hamal Haso'nun dedikodusunu yapmakla meşguldüler.

∴

Kararmış elinde siyah küçük bir torba; ve kömür toziyle boyanmış yüzündeki gözlerini belerte belerte kömürcü ikinci satıcı olarak geçer. Ve ilk önce iki çocuklu Cevriyenin penceresine vurur:

— Abla, kaç kilo?

— Bir buçuk ver.. Yarın bütün borcumu birden veririm. Hilmi daha haftalığını almadı da..

— Olur; Ablacığım, senden para mı soran var?

Üçüncü evin üçüncü odasında oturan üç çocuklu dul penceresinden başını çıkarır:

— Hüseyin bana da iki kilo.. Amma geçen günkü gibi olmasın; Vallahi yarısı toz çıktı.

— Yok, böyle söyleme! (Kömürü göstererek) bu nimet beni çarpsın ki Bulgar kömürüydü o...

Satıcılar bizim sokaktakilerle içli dışlıdırlar. Kömürcü dul tazeye arasıra·

— Abdurrahmanın sütü kesildi mi Abla?

Veya:

— Kain birader uğrayor mu? Diye sormağı ve yahut da:

— Hani kömürlerin parası için aldırma, Allah kerimdir Abla.. Demeyi unutmaz.

∴

— Patlıcan.. Domates.. Ayşekadın..

Zerzevatçı, boz merkebini endaze boyundaki sokağın tam ortasında durdurur; ve cebinden kocaman madenî tabakasını çıkarıp kalın bir sigara sarmağa başlar.

Evvelâ, kocası Türk olan şişman rum madaması elinde tepsi:

— Bugün, sok koyazaksın ha.. Dolma yapazayim.. Diyerek yaklaşır.

Arnavud zerzavatçı hiç bozmaz ve sigarasını sarmakta devam ederek:

— Olur bre madamcığım.. Hele bir nefes çekeyim de aklım başıma gelsin.. Der.

İşte tenekeci Mustafanın kansırıklı anası da yazmasını başına yerleştirmeğe uğraşarak seğirtti. Lâhik müslüman Vesile de uzaktan kalın sesiyle bağırıyor:

— Bana bak, Ayşekadın istiyorum ama hani körpe çıkmazsa tencereyi kafanda patlatırım.

Satıcının gözleri yumuşak Kimseye darılmaz. O biliyor ki yumuşak bakar; yüzü güleçtir. burada oturanların hepsi kendindendir. Bu alış veriş ettikleri beş kuruşların, yüz paraların ne kahirlerle kazanıldığını pek iyi bilir.

(Sonu 19 uncu sayfada)

Kooperatif

Ne gibi faideler

Yazan:

SUPHİ NURİ İLERİ

Maalesef memleketimizde böyle bir kanun yoktur. Kooperatiflere dair ticaret kanunumuzda 23 madde var.

1926 tarihinde vazolunan ticaret kanunumuz bir çok memleketlerin ve hattâ Japonyanın kanunlarından iktibas edilen hükümlerden vücude gelmiştir. Yani muayyen bir doktorin ve ilmî bir birliğe malik değildir. İşte bu kanun lâyihası yapıldıktan sonra akla kooperatifler meselesi gelmiş ve alelacele Belçika kanunu esas ittihaz edilerek bugünkü Ticaret kanununun 477 den 500 e kadar olan maddeleri vücude getirilmiştir.

O zamanki vazı' kanun kooperatif nizamını bilmediğinden, aşağıda maddeleri birer birer tenkid edeceğimiz veçhile, prensipe uygun olmıyan bir takım hükümleri kabul etmiş idi. Tabii vücude gelen eser yanlış ve noksan oldu. Evvelâ Ticaretin aleyhinde bulunan ve ticareti lâğvetmek istiyen kooperatif nizamı kendine düşmüş olan bir kanunun içine sıkıştırılmıştır. Her memlekette kooperatifler için ayrı kanunlar var. Bizim de bir saat evvel böylece müstakil bir veya bir kaç kooperatif kanununa malik olmamız lâzım. Çünkü bugünkü ticaret kanunumuzdaki hükümler memlekette kooperatifçiliğin bihakkın tesisine engel oluyor. Vazı' kanun, kooperatifi anonim şirketine benzettiğinden dolayı hataya düşmüştür. Ve ezcümle bir türlü kooperatifi târif edememiştir. Meselâ 121 inci maddesinde şöyle bir târif var: "Meslek, san'at ve maişeterine ait ihtiyaç ve muamelelerini yardım ve müteselsil kefalet sayesinde tedarik ve ifa maksadiyle teşekkül eden şirket, kooperatiftir" diye tarif etmiştir. Bu doğru değildir. Muhtelif şekil ve gayede kooperatif teşkili mümkün olduğundan hepsini bir târife sokmak kabil değildir. Ve imkânsızdır. Sonra da metin fena kaleme alınmıştır. İbare düşüktür. Meselâ şu "muamelelери" kelimesi kime aittir? Kooperatiflerin hududu mutlaka meslek, san'at ve maişet değildir. Tesanütden hiç bahsedilmemiştir. İçtimai gaye unutulmuştur. Müteselsil kefalet her kooperatifte yoktur. İşte vazı' kanunun kooperatifi kollektif ve anonim şirketlerine çok benzettiği görülüyor.

(Bu kanunun tatbiki için İktisat Vekâleti bir de ana mukavelenamesi modeli hazırlamıştır. Bu da ihtiyaca gayri kâfi olduğundan yeniden bir kaç türlü ana mukaveleleri nümuneleri vücude getirmek lâzımdır.

PRENSİPLER:

Esas itibariyle kooperatifler insan şirketleridir. Yani bu şirketlerde esas konan sermaye değil, belki ortağın şahsıyetidir. Kooperatiflerin önceden tayin edilmiş ve paylara ayrılmış sermayeleri yoktur. Her ortağın her ne kadar hissesi olursa olsun kararlarda yalnız bir tek reyi vardır. Esas itibariyle kooperatif mal satmadığından kâr da etmez. Bu şirketlere girip çıkmak serbesttir. Yani açık kapı siyaseti takip edilir. Ve bir de bu şirketler demokratik sistemle idare edilir. Yani vazifelere azalar kabiliyetlerine göre seçilir ve her sene heyeti umumiyeye meclisi idare hesap vermekle mükelleftir.

Zaten kooperatifi şirkete benzetmek bir hatadır. Çünkü şirket âzasına kâr dağıtan bir ticaret müessesesidir. Kooperatifte böyle gaye ve vasıflar yoktur. Belki kooperatif bir cemiyettir. Çünkü cemiyet âzasına kâr dağıtmayan bir müessesedir. Kooperatif de esas itibariyle azasına kâr dağıtmaz. Yalnız Risturin yani iade namiyle azadan sene içinde alınmış olan paranın fazlası olursa geri verilir. Hasılı kooperatif şirketi bir ticaret müessesesi olmadığından kâr etmez. Ticaret, malûm olduğu üzere, satmak üzere mal almaktır. Kooperatif ise toptan satın aldığı malı azasına dağıtır.

KANUN METİN VE HÜKÜMLERİ:

Madde 479 — "Bu şirketlerin unvanı mevcut olmayıp bir ismi mahsus ile tavsif edilirler" Bu ne demek? Unvan ile ismin lûgatça bir farkı var mı? Bundan vazı' kanunun ne kasdettiği malûm değildir.

Yine ayni maddede "....Şürekâ müteselsilen ve yahut hisseleri nisbetinde gayri mahdut veya bir meblâğ ile mahdut olarak mes'ul olurlar."

Bizim bildiğimiz iki türlü mes'uliyet vardır. Ya mahdut veya gayri mahdut. Bir üçüncü şekil bizce tasavvur olunamaz.

Madde 480 — "Kooperatif şirketlerin müessir tarafından tanzim edilecek bir mukavele ile teşkilleri lâzımdır." Dendikten sonra madde: 481 in 6 ncı fıkrasında "Ticaret Vekâletine tevdi ve şirketin teşkili için İcra Vekilleri hevetinden mezuniyet istihsal olunur.,, diye ilâve olunur. Çünkü vazı' kanun kooperatifi anonim şirketine benzetmiştir.

Kooperatif ise mütevazı bir müessesedir. Fakirlerin işidir. Teşekkülü için bu kadar çok formaliteye bünyesi mütehammil değildir. Çünkü aşağıda göreceğimiz veçhile bir kooperatifin bugünkü kanuna göre kurulması için pek çok mesai ve vakit ve nakit sarfı lâzımdır ki müteşebbisler bunca müşkülâtı görüp gayelerinden vazgeçmektedirler.

Madde 482 — nin beşinci fıkrası şöyledir:

"Kâr ve zararın her sene nısfı şürekâ arasında mütesaviyen ve nısfı diğeri vazettikleri sermaye ile mütenasiben taksim olunur." Fakat bereket versin vazı' kanun bu beşinci fıkrayı mecburi tutmuyor. Ayni maddenin başında şöyle diyor: "480 inci maddede beyan olunan hususat hakkında mukavelede sarahat olmadığı halde bu hususat ahkâmı âtiyeye tâbi olur.,, yani vazı kanunun dediğine göre kooperatifin müessisleri ana mukavelenamelerinde kâr ve zararın taksimi hakkında arzu ettikleri hükmü koymuşlarsa o hüküm muteberdir. Ve eğer ana mukavelede buna dair bir hüküm yoksa o vakit yukarıda gösterdiğimiz beşinci fıkra tatbik olunur. Fakat beşinci fıkra hükmü kooperatif nizamına tamamile aykırıdır. Çünkü evvelâ kooperatif nizamında kâr mefhumu yoktur, ve saniyen şu nısfı şürekâ arasında ve diğer nısfı sermaye ile mütenasiben taksim keyfiyeti kooperatif lerde kabili tasavvur ve tatbik değildir. Bu şekilde bir kanun fıkrasını kabul etmek kooperatifi, dediğimiz gibi, anonim şirketlere benzetmektir ki yanlıştır. Zaten meselâ bir madde sonunda yani 483 üncü madde de "Anonim şirketlerdeki gibi ahkâma tâbidir." hükmü de vazı' kanunun kooperatifleri anonim şirketine benzettiğini isbat eylemektedir.

Madde 484 — "Bir şerikin 500 liradan fazla hisse sahibi olması memnudur" İşte bu maddede bir hayli acaiptir. Niçin bir şerikin 500 liradan fazla hissesi olmasın? Acaba zenginlerin bu işe girmemeleri için mi? fakat bu korkuya mahal yoktur. Çünki zengin ve fakirin kooperatifde bir tek reyi vardır. Binaenaleyh zenginden korkulmaz. Bir de kooperatif bazı büyük işlere giriştiğinden

Kanunu

temin eder?

■

büyük sermaye ye ihtiyaç kesbedebilir. Fakat bu madde işte kendisine sermaye tedarik imkânını selp etmektedir. Kanuna göre bir kooperatifi kurmak için asgari (7) azâ lâzımdır. Yani 3500 lira sermayeden fazla tedarik edemez. istese bile yani azâ adedi artsa bile belki yine sermaye ihtiyacına kâfi gelmez.

Binaenaleyh vazı' kanun korkmayıp şu 500 lira kaydını kaldırmalıdır. Aza istediği kadar hisse alabilmelidir. Çünkü ne de olsa bir reyi olacaktır.

Bu gün hisse başına 500 liradan fazla tedariki kabil olmadığından kooperatif şirketi sermaye bulamıyor. Fakat bir şahsı manevî olduğundan ve bir şirkete benzetildiğinden borç alabilir. Yani esham çıkaramıyorsa tahvilât çıkarabilir. Malûm olduğu üzere eshama temettü alır tahvilât ise faiz.

Yine malûmdur ki kooperatif hisseleri yani eshamı borsalarda muamele görmez. Borsada muamele demek, Arz ve talep kaidesinin tatbikidir.

Yani meselâ; bir şirketin (10) bin liralık eshamı olabilir. Fakat müşterisi çok olur. Yani talep çoğalır. Buna karşı malı yoktur. Ortada birer liralık meselâ (10) hisse vardır. Böyle bir vaziyette hisselerin fiatı artar çünkü talep çoğalmıştır. Ve aza azdır. İşte borsa budur. Yani malı az müşterisi çoksa malın kıymeti artar. Fakat kooperatif nizamında buna imkân yoktur. Çünkü her iki aza için yeni hisse senetleri verilir.Hisse senedi miktarı yani aza miktarı kanunen tayin edilmemiştir. Binaenaleyh kooperatif sermayesi mütehavvildir. Âza çoğaldıkça sermayede kendiliğinden artar. Anonim şirketlerinde ise sermayenin tezyidi hemen kabil değildir. Bir çok formalitelere ve resmî müsaadelere mütevakkıftır. Ticaret kanunumuzun kooperatif nizamına en uygun maddesi şudur: Madde 486 "Bir şerikin hissesi ne mikdar olursa olsun heyeti umumiyede yalnız bir reyi vardır." üçüncü şahıslara taallûk eden 497 inci madde biraz gariptir: "bir şerikin şahsı dayinleri ancak o şerike ait faiz ve temettüleri ve şirketin infisahında ona tesviye edilecek hisseyi haciz edebilir." yani üçüncü şahıs olan alacaklı her borçlusundan alacağını alır; fakat eğer o borçlu bir kooperatif azası olursa alacağını alamaz. Vazı' kanunun bu maddeyi kabulden maksadı sözde kooperatifleri teşvik ve himayedir. Fakat neden üçüncü şahıs alacaklarından mahrum olsunlar? hukukan ve kanunen alacak meşrudur. Kanun bu alacağı himaye ve temin eder bir borçlu kooperatif azasıdır diye borcunu edadan kurtulmamalıdır.

KOOPERATİF TEŞKİLİ MÜŞKÜLÂTI :

Yukarda bu müşkülâttan biraz bahsetmiştik. Şimdi umumî bir surette bir kooperatif kurmağa çalışanlar (7) müessis toplanıyor. Bir kooperatif kurmak arzusunda ittifak ediyor. Bu arzuya göre bir ana mukavelesi hazırlayor. Sonra notere gidip bu ana mukaveleyi bir çok nüsha olarak resmen tanzim ettiriyor. Noter kendilerinden bir hayli para alıyor.

Sonra vilâyete gidip bir arzuhalle kooperatif kuracaklarını arz ediyorlar. Vilâyet iktisat memur veya âmiri itiraz etmezse evrakı vekâlete gönderiyor. Fakat içtihadına göre itiraz ettiği de oluyor. Yani şu veya bu yanlışlık var diye yeniden evrakın tanzim edilmeisni istiyor. Ve müessisler yeniden masraf ederek noterden lâzım gelen mıssahap evrakı alıyorlar. Şimdi evrak vekâlete gitti. bir adam evrakı takip etmezse yani Ankaraya kadar gitmezse iş uzayabilir. Binaenaleyh Ankaraya gidiliyor. Yani masraf ediliyor. Vekâletteki memur veya amirde bu evrakı ya kabul ve ya red edebilir. İçtihadına göre red ettimi, tekrar vilâyete dönüp yeniden işe başlamak lâzım.

Ondan sonra vekâlet evrakı hey'eti vekileye sevk ediyor. Ve kooperatif ve şirketin kurulmasına müsaade alıyor. Keyfiyet Vekâletten vilâyete bildiriliyor. Vilâyet müessislere tebliğ ediyor. Fakat acele etmeyiniz. Kooperatifin işe başlaması için daha bir hayli müşkülât var. Müessisler bu sefer ticaret mahkemesine müracaatla sicilli ticarete şirketlerini kaydettiriyorlar. Bu da pek kolay bir iş değildir ve masraflıdır. Daha sonra ticaret odasına gidiliyor ve orayada kayıt ettiriliyor. Burada yine masraf ediliyor. Ve nihayet gazetelerle şirketin işe başladığını ilân ettiriliyor; işte bir Anonim Şirketi için belki lâzım olan bu uzun ve masraflı formaliteler mütevazı bir kooperatif şirketi için çok fazladır.

Çok defa müesseseler fazla para sarfetmekten, fazla vakit kaybetmekten, devlet kapılarında fazla koşmaktan usanarak işi yarı yolda bırakıp vaz geçiyorlar.

Bunun çok kısa bir zamanda pek az masrafla ve hiç yorulmadan temini mümkündür. Yeni bir kanun maddesiyle basit bir surette kooperatif şirketi teşkiline imkân verilebilir. Yani müesseseler notere gidip mukavelelerini tasdik ettirirler. Ve sonra Ticaret Odasına gidip tescil olunarak işe başlarlar. Ve nihayet gazetelerle keyfiyeti ilân ederler. Ayni zaman da Vekâleti haberdar ederler. İşte bu kadar. Vekâletin her vakit mürakabe hakkı olduğu için yeni kurulan ve işe başlayan kooperatifte bir aksaklık görürse derhal müdahale edip tashih ettirmesi mümkündür.

KANUNÎ İHTİYAÇLAR:

Klâsik olarak istihlâk, istihsal ve kredi kooperatifleri vardır. Bunların teşkilât ve gayeleri biribirine uymaz. Binaenaleyh hepsine şamil bir kanun yapmak güçtür. Bir kaç kanun lâzımdır. Her kanunun tatbiki için de bir kaç ana mukavelenamesi projesi hazırlanmalıdır. Ve ezcümle, dediğimiz gibi, bütün kooperatif şirketlerinin kurulması keyfiyetini basitleştirecek hükümlere ihtiyaç vardır.

Fakat şu klâsik istihlâk, istihsal ve kredi kooperatiflerinden maada daha pek çok nevileri vardır. Ezcümle reji kooperatifleri en başta gelir. Bir de mekteplileri bu müesseseye alıştırmak için mektep kooperatiflerine pek büyük ehemmiyet verilmelidir. Hele kredi banka ve sigorta kooperatifleri de ayrı bir iştir.

Görülüyor ki bu mesele öyle ticaret kanununa sıkıştırılmış, mütevazı ve yanlış 23 madde ile kabili temin değildir. Her memlekette kooperatifler için muhtelif kanunlardan mürekkep kodlar yani mecelleler olduğu gibi kooperatiflerin tatbikatına dair de bir çok modeller mevcuttur.

Bizde de kooperatifçiliğin inkişafı için yeni, basit ve mütenevvi kanun ve nizamların bir saat evvel tanzimi zamanı gelmiş ve hattâ geçmekte bulunmaktadır.

KOOPERATİF SİYASETİ:

Acaba kooperatifler aşağıdan yukarı mı veya yukarıdan aşağı mı vücude getirilmelidir?

Avrupanın her yerinde bu işi aşağıdan yukarı yaparlar. Yani halk ko-

(Sonu 23 üncü sahifede)

DALKAVUK

Kısa Roman

YAZAN: **CAVİT YAMAÇ**

Durdum, bir hayli kendimi yoklayıp, burnumun uzunluğunu kafamdaki fikir ölçüsüyle ölçtükten sonra, methetmek için değil de, belki içime baktığım aynayı sevindirmek için:

— İyi bir insanım!.. Muhakkak... hükmünü verdim.

Fakat, bu sıfatı adımın önüne veya ardına koymamak istiyenler pek çoktu. Sebebi basitti: Herkes beni, kendi gözüyle görüyordu.

Bu, siyah, mavi, yeşil, gözlüklü, gözlüksüz gözlerin: miyop, şaşı, dürüst, doğru, çürük, zayıf, kafayı kafadan ayıran pirizmalar beni yalnız bir kelimede görebildiler: **Dalkavuk!..**

Dalkavuk!?..

Kelime içimde tuhaf ahenkler belirtti... Çünkü o, ayni zamanda yaratılmış ve yaratılmamış bir mahlûkun ismiydi.

Ben, bir hemcinsimin karşısında bulunduğumda, onun da Allahın bir kulu olduğunu düşünerek hürmetkâr davranıyorum. İnsan: pis, kibirli, aptal dedikoducu veya sadece gülünç olabilir... Fakat Allahın maskesini yüzünde taşır. İşte, bunun böyle olması, beni, önce korkuttu, sonra da büyük, sonsuz bir hürmetle garketti.

Önce, tuhaf bir irkilişim vardı. Ama sonra gözlerimi yere indirerek onu tepmek mecburiyetini kendimde hissediyordum.

Kanımda en canlı emir, her şeye hürmet etmek: Allahın sihirli değişikliklerini olduğu gibi kabul etmek iken, karşımdakine nasıl itiraz edebilirim?

İşte bana, mütebessim bir yüzle, her şeyi,, mütemadiyen tasdik ettiren kuvvet bu idi.

(Ah, bu daimî tasdik, beni ne vaziyetlerde bırakmadı!..)

Bugün tasdik, yarın tasdik zekîleri tasdik, aptalları tasdik, öyle bir vaziyette kaldım ki, boşluğa açılan bir kapının önünde durur, kendi kendime bağırdım:

— Fakat, sen, sen neredesin?

Sen var mısın, yoksa yok mu?

Sen, bel kemiğini yalnız eğilme san'atına vakfedenlerden misin?

Sen, şanlı bir mahlûk musun? Yoksa sembolik, mücerret ve cansız bir şey mi?. Herkesin hoşuna gitmek istiyordum, kendimi bir melek göstermek isterken herkes bana, **dalkavuk** diyordu.

Hakkınızda, on arkadaşımızın beyan ettiği on fikri bir araya toplayın, bundan ne çıktığına bakın...

.·.

Bir aralık düşündüm: dünyanın vaziyeti ve gidişi, çok kötü.. İnsanların arasındaki cepheler, çoğaldıkça, çoğalıyor: İnsan, insandan ayrıldı. "tekkeler" doğdu. İnsan semâdan sıyrıldı, "din" yaratıldı. Erkek kadından ayrıldı, "evlilik" meydana geldi. Ferd, topraktan ayrıldı, "cemiyetler" kurdu. San'atkâr, büyük manzaraların önünden sıvışıp "yalnızlığı" buldu. Ve işte böyle, ilim adamları (karakter) kelimesini uydurmayı muvafık buldular.. (Yani, insanı insandan ayırıp, biribirine düşman yapan şeyi!..)

İnsanlar, hepsi, tuhaf bir halle, kendileri ve arzu ettikleri şeyler arasına cepheler sokarak boş yere hakikati, Allahı, her şeyi aramağa kalkmışlar. Onları, bu halden kurtarmak için çareler, metodlar düşünmeğe koyuldum.

— I —

Bir hemcinsimin karşısında bulunduğum an, beni gaddarlaştıran bir halden bahsetmiştim. Bu halimi tanımağa delikanlılık devremle çocukluk devremin arasında başladım.

Bir arkadaşım vardı. (Arkadaşsız hayat, gölgesiz güneşe benzer) derler..

İki senedenberi, buluşup, günlerimizin en büyük bir kısmını beraber geçiriyorduk.. Aramızda çok samimî zannettiğim, bir bağ vardı. Biribirimizi ayni kuvvetle takdir ettiğimizi zannediyordum. Zannediyordum ki, temeli hüzün olan bir anlaşma aramızda mevcut.

İçten mükemmelleşme zevki ile, küçük inadlarımı kırarak, şehvet hissini andıran bir sükûnetle her şeyi kabul ediyordum. (Bu zevk beni, sonunda mahvetti)..

Diğerlerinden hiç ayrılmıyan bir günde, müthiş bir keşifte bulundum. Hayatımın ilk ve en acıklı tecrübesi oldu: Dostum, kendine bir yükseklik süsü vererek, beni yalnız bir makalak addediyordu.

Her sözümü ve yaptığımı tasdik edişimden, beni pek müsait bir ayna yaparak, lüzumunu hissedince, gözlerini üstümde gezdiriyordu.

Tanıdıklarım nazarımda, "yegâne" addedilen, iki senelik dostluktan sonra, bir gün çekiştik. İlk ve son defa oldu. Ayrılırken, dostum arkamdan bağırdı:

— Sevimli, bir dalkavuksun!

Tanıdıklar da, ayrıldığımızı duyunca, ittifakı ârâ ile, benim bir "nankör" olduğumu tasdik ettiler...

— II —

Arkadaşlık kapısına kilidi takınca, kendime başka bir kafadar aradım. Evlenip, mesud olabileceğimi, düşündüm.. Bir kadın bulmak istedim. Bir çokları, beni lâkaydlikleri ile reddediyorlardı. Silik bir fotoğrafla ideal kadını arıyordum. İnsanlar, karanlık, şekilsiz görünüyorlardı. Ben ise "Arzu ettiğim kadında, başka bir vasıf ta arıyordum.

Etinden, başka yerlerini de görebilmem için "şeffaf" olmasını istiyordum. Onun, vücudu öyle olmalıydı ki, başımı göğsüne gömdüğüm an, semânın parlaklığını da görebileyim.

Ve M.e rastladım. Tanıştığımızdan bir ay sonra, dünyanın en "berrak" insanı görünüyordum. İyi, fena, tabiî, sun'î olmağa zaman yoktu.

M. i ihtiyacıma göre, en yüksek ve serbest çizgilerle şekillendirmek istiyordum..

Beni çıldırtarak, bir gün:

— Sen, bir dalkavuksun! dedi.

İrkildim: Ne demek istiyordu?. Ona, nasıl dalkavukluk etmiştim? Gecikmeden, izah etti: O, kendisini şeffaf görürken, söylediklerime hiç inanmıyormuş.

Temiz olmayan bir sırrı gizliyen, cürüm şeriki hissini veren gözleri:

— Sen, benim bir melek olduğumu söylüyorsun.. Benim de, buna inanmamı veya inanmış gibi görünmemi istiyorsun.. Zekî bir dalkavuksun.. Maksadına ermek için güzelliği maske gibi kullanıyorsun!.. "Şeffaf" kadın ile de, tecrübem böyle bitti.

Arkadaşlıkla iki âşkla yalnız bir sene kaybettim..

— III —

Nihayet, bir üstat aradım: Gençtim, yaşlı bir adam tecrübesiyle işime yarayabilirdi.

Kendini iyi muhafaza etmiş, mahsuldar mazisinden memnun kalan, bir kaç neslin akıl hocalığını deruhte etmiş olan bir adamı seçtim... Kimsenin, hürmet etmemeği düşünmediği bir takım haklar sahibiydi. Üç sene hocamı ziyaret ettim...

(Mümkün olan tecrübelerin hepsini denemeden, insan nasıl kendini bulabilir?) "Harikulâde" bir insandan, ne fazla ne de eksik bir şey istemiyen, sâf adamın mevcudiyetinden şüphe bile etmiyordum. Allahın mevcudiyetini de böyle kabul etmiştim.

Yalnız benim için, ihtiyacını hissettiğim şeyler vardı. Diğerleri için, Allahın mevcudiyetini hissetmiyenler için Allah nasıl var olabilirdi? Dünyayı böylece ikiye ayırmıştım.

Aradığım harikulâde adam bir yerde muhakkak bulunmalıydı, çünkü lüzumunu pek çok hissediyordum.

William Blake'ın "yaşayan her mahlûk, mukaddestir!" hikmetine inanmış, hiç bir insan nefrete lâyik değildir, prensibiyle, bir çok defalar gülünç vaziyetlere düşerek "mucizeyi" boşuna bekledim.

Üstad ihtiyarlıyor, ben ise gittikçe sönüyordum.

Üstadın yanında eserlerinden bahsedilince pek hoşlandığını öğrendim. "Külliyat" ını okuyup, hepsini su gibi ezberledim ve etrafının en çok kalabalık bir anda "çat!" diye kâbeden satırları okuyordum.

Etraftakiler, hayretle ona bakıyor, üstadım ise, şefkatli gözlerini bana dikerek.. hemen yemeğe davet ediyordu.

Üstadın, "asılan her şey, bir ampuldür" nev'inden vecizelerini hararetle zımbalı defterime geçirip, gece hatmediyordum.

Nihayet, en nihayet bir gün, üstadın etrafı karınca düğünü gibi kalabalık olduğu bir gün, günlük gıdalarını bekler gibi aralık duran ağızların, çevre çevre açıldığı bir gün, "üstad" yeni bir hikmet savurmuştu:

— İki tekerlekli otomobil, motosiklettir!" dedi.

Düşünmeden, yerimden sıçradım:

— Hayır!.. diye bağırdım. Haksızsın!..

Anî bir surette alınan üstad, kulaklarına inanamayarak:

GALİB DEDE

**"BİRBİRİNE EYLEYİP TEKÂPÛ
DERLER Kİ EFENDİ BÖYL DİR BÛ
VAR MI HELE SÖYLENİLMEDİK SÖZ
KALMIŞ MI MEĞER DENİLMEDİK SÖZ"**

Yazan: ***Asaf Hâlet Çelebi***

●

Bir ordudaki çavuşlar nasıl biribirinden farklı değilseler, muhtelif milletlerin salnamelerinde meb'uslar nasıl harf sırasiyle ve biribirinden farksız konulmuşsa, hattâ manav dükkânlarındaki armutlar nasıl irili ufaklı bir yere dizilmişse; bizim edebiyat kitaplarındaki zatlar böyle dizilirler. Etiketleri hazırlanmıştır; yapıştırılıp rafa konulur.

Edebiyat Tarihi yazanlar Galib Dede ile bir Akif efendiden ayrı cins bir pirinçten bahseder gibi bahsederler. Tezkere yazanlar şairlerin muhakkak en kötü ve harcıâlem şiirlerini mikroskopla arayıp hepsi bir çeşid görünsün diye bulub çıkarırlar.

Galib Dede için yazılanları size ezberden söyliyeyim: "Üslûbu hayali (?) açmıştır. Devrinde müceddid idi. (Bir başka lisan terennüm ettim) diyor" ilh... Bütün kerametleri bu kadar...

Halbuki Galib Dede, ne yaşadığı devirdeki *Piri Kaknûs*lar, *Şalgam hoca*lar, ne de romantik bozuntusu *güzide ve hassas zatlar*ca tanınmıştır. Naci efendi avamdan bir müslüman sıfatiyle onu hayırla yad eder ve en çok öldükten sonra Sürurî tarafından yazılan şu Ebced hesabı tarihe kuvvet verir:

Göçtü Galib Dede candan yahu!.

Şair hakkında esaslı bir bibliyografi neşreden Sadettin Nüzhet Ergun [1] bize onun yetiştiği devirdeki *üdebâyı kirâm* kırıntılarını anlatıyor. O zaman Galib dekadan addediliyordu. Çünkü bütün kusuru başkalarına benzememek, yeni bir çığır açmaktı. Şiirleri edebiyat yobazları tarafından tezyif ve tahkir ediliyordu. Devrinin "Mecamuacık elde, hokka belde" "dükkân ve sokakta her mahalde" dolaşan şair bozuntuları:

**"Birbîrine eyleyip tekâpû
derlerki efendi böyledir bû
var mı hele söylenilmedik söz
kalmış mı meğer denilmedik söz"**

Diye *(Yeni mazmun)* u inkâr ediyorlar ve ısıtılıp ısıtılıp konan temcitli pilâvlariyle iktifa ediyorlardı.

Daha sonraları Hâmid Bey de devrinin adamları tarafından dekavan addedildiği zaman bir silâh gibi ona sarılmış ve sever görünmüştü. Belki de seviyordu; Ancak Galibin bütün ruhunu anlıyabilmiş miydi, bunu bilemiyorum. Bana eserlerindeki Galib tesiri lisan garabetinden başka bir şey vermemiş gibi geliyor.

Bence Galib Dede senbolizmadan çok Türk edebiyatında *Mücerred*'i mektep haline sokan ilk ve büyük şairdir

Ona göre *Mollayı cünûn* mecaz halinde ifade ettiği mütekâmil varlıktır. O mollayı cünûndur ki Imadın imamesini yani sarığını seyredip adını şalgam hoca takmıştır; İblis ihsanını bekliyen kör dilencidir. Ciddî ve vakur aristotalis önünde hokkabazlık eden bir soytarı oluverdi. En ciddî şeylerle istihza eder, nâyin sadasına şimdi çan sesi mürecceh olduğunu, gönüllerin deli bayrağını açtığını söyler:

**Dökdü omuzdan puşi sâçâğını
Açdı gönüller deli bayrâğını
ay yenisi gökde ne ülker satar
deymeyicek kesdiği tırnâğını
gözceğizini boyamak ister benim
al boyayıp kânile dûdâğını
saldı gönül ellerine âfeti
kurdu göz ırmağına âtâğını
nice tabur dâğıdır ol yosmanın
saç dağıdup eğmesi kalp âğını
hazreti mollâyı bilenler bilir
bilmeyenin kim çeke kûlâğını**

Onun için anlaşılamamak, anlaşılamamış olmak umurunda değil. Daha kendi hayatında buna cevap veriyor.

Nazımlarımı anlamak ayb olmaz diyor.

**yine zevreki derunum kırılıp kenâra düşdü
dayanır mı şişedir bu rehi sengsâra düşdü
gehi ziri serde desti, geh ayâgı koltuğunda
düşe kalka hastaı'i gam deri lutfu yara düşdü**

Sâkının portakal bahşetmesi ve bir mâhı bulup sekiz hilâl ile Musanın zamanında nasıl tezyifle karşılanacağını pek iyi tahmin ediyorum.

**saki kani sihri hilâl eylediğin
bir mâhı bulup sekiz hilâl eylediğin
bir neş'e idi hak bukî icâza yakın
mestâneye bahşı portakâl eylediğin**

Her şeyden evvel onun en mühim eseri hiç şüphesiz ki Türk edebiyatının büyük bir şaheseri olan *Hüsn ve Aşk*dır. Burada *beni mahabbet* kabilesi için yazılanlar ne güzeldir:

**giydikleri afitâbı temmûz
içdikleri şûlei cihansûz**

. . . .

**erzâkları belâyı nagâh
ateş yağar üstlerine her gâh
ekdikleri dânei şirâre
biçdikleri kalbi pâre pâre**

. . . .

(Sonu 22 inci sayfada)

[1] **Şeyh Galib.** Hayat ve eserleri İstanbul 1936.

— Nasıl? Ben mi?.. Şaşkın şaşkın sordu:

— Evet, sen! Sen üstad!.

Morardı, sarardı, boğuldu, sandalyasından kalkıp beni meclis haricine fırlattı ve nefretle, arkamdan:

— Dalkavuk! dedi, sen beni üç sene aldatabildin!.. Alçak!..

. . . .

Bir sene aşkın uğruna feda ettim.

İki sene arkadaşlığın..

Üç te üstadın..

. . . .

Emekler, boşa gitmişti.

Dünyayı, tasdikle islâh yolunu seçtiğim an, mahvolmuştum. Mütemadiyen, kıvrılan bel kemiği, nazariyelerimden intikamını almıştı.

Hani vazifem? Nerede kaldı? Hani, dünya değişecekti?

. . . .

Eğer bu satırları, hakikî okuyanlar okuyup ta, yazdıklarıma sinirlenip, benden hesap soracak olsalar, onlara karşı ne tavır alacağımı bilemiyorum..

Hayır...

...Evet, ceketimin düğmelerini ilikleyip, karşılarında pek hürmetkâr eğilerek, gözlerimi yerde gezdirip, pek tatlı, pek baygın bir sesle:

— Hepinizin hakkı var! derim.

Roman san'atına dair iki fikir

●

Yazan : İLHAN BERK

●

Balzac'ın dostları onu yorgun ve üzüntülü bir halde bulurlar, kendisine sebebini sordukları vakit, kahramanlarından birini öldürdüğünü söyler.

Dostları:

"Öldürmeseydin" diye Balzac'a sitem etmek isterler. Buraya kadar olan kısımda hiç bir fevkalâdelik yok. Fakat bunun üzerine:

"Ben öldürmedim, benim kabahatım yok, elimde olsaydı bu hale düşmek ister miydim"

Diye Balzac mukabele eder.

Dünyada Allahtan sonra, en çok tipler yaratan Balzac, eserlerinde kahramanlarının hareketlerine hiç bir şey ilâve etmiyerek, onları kendi hallerinde bırakır. Romancının rolünü sade hâdiseyi AKSETTİRMEK'ten ibaret olduğunu kabul etmiş gibi görünür. Kendisinin bütün vazifesini bundan ibaret görerek ötesine karışmak istemez.

Bugün, roman için bir (ROMANLAŞTIRMAK) meselesi mevzuubahistir. Yani, romanın bir başı, bir ortası, bir de sonu olduğu kabul edilir. Hâdiseleri bu sıradan geçirmedikçe roman yazmanın mümkün olamıyacağı fikri kuvvetini kaybetmemiştir. Romanın tek mevzuu hayat olmasına rağmen bu böyledir. Hayattaki hâdiselerin bir başı, ortası, sonu diye bir şey göstermenin imkânı olmadığı halde.. Romancı eserinin sonuna doğru gelmeğe başladı mı, artık (nasıl bitirmeli) diye bir endişe içindedir. Ona göre romanın bir sonu vardır, bir düğüm ister, ve ancak bundan sonradır ki kendisini tatmin ettiğini zanneder.

Yani Romanlaştırmak arzusunu duyar. Halbuki hakikat bize gösterir ki, mesele bunun tamamen aksidir. Hayattaki her hâdiseye bir baş, bir son, bir düğüm düşünmek, böylelikle bir sıra içinde görmek mümkün değildir. Hayat, her üç safhada da yine odur: ne bileyim, bir adam bir kadını vurur, bu böyle devam eder (roman biter), muhakkak ona bir son yani, artık sevmemesi lâzım geleceği bir safha, yahut onu terketmesi icap eden bir zamanın gelip çatmasını beklemek lâzım mı? Böyle bir vak'aya bir düğüm zarureti düşünmek tuhaf olur; madem ki eser, hayatı ve hakikati kendi ne mevzu edinmiştir. Aksi halde hayat ve hakikatin "romanlaştırmak" suretiyle tecelli ettiğini görürüz. Romanı bir hayat olarak kabul edenlerin her şeyden önce hareket noktalarının yine hayat olması gerektir.

Franz Kafka, (Procés) adlı bir eserinde, kahramanını bir mesele yüzünden göz hapsine tutar. Romanın bütün mevzuu kahramanın dâvâsı meselesidir, bununla beraber niçin muhakemeye tabi tutlur, belli değildir (bu sonuna kadar böyledir), halbuki biz, romanın nihayet bir yerinde muhakemenin kararı ile çözülerek bir düğüm noktasını bulacağımızı zannederiz, romanda bunlar yoktur, Kafka hayatın gayri mantıkî kısmını almıştır, roman böylece biter.

(Heykeltraş Rodin'in Balzac'ı)

Colette, (Chéri) sinde bir oğlanı altmışlık bir orospuya âşık eder, delikanlı bir kızla evlendiği halde orospuyu sevmekte devam eder, roman biter.

Romanda hayat, romanla kapı komşuluğu yapar.

∴

Gorki, bir yerde:

"her san'atkâr yaratmak diye bir şey tutturmuş. Sanki yaratmaksızın bir şey yapmak imkânı yokmuş gibi, bunu kendisi için meselelerin ilki olarak alıyor", (cümle aşağı yukarı böyle olacak).

Eğer san'atkârı bir mucizenin adamı olarak alırsak, bu takdirde mesele değişir. Halbuki meselenin bu olmadığı meydandadır. Bana göre san'atkâr hiç değilse hayalen yaşadığı hayatların hikâyelerini verir.

Yaratmak denen hâdise netice itibarile mevcut kıymetlerin yeni bir inşasından ibarettir. Bu takip tamamen eski bilgileri inşasıdır. Bugün san'atkârın bütün rolü hayattan örnek almak, onu mihenk olarak kabul etmektir. Bunun haricinde bir tasavvur bile mevzubahis olmaz.

O halde san'atkâra kalan şey nedir? Hayata sokulmak.. Bütün yaratma bundan ibarettir. Bir dağ başına çekilmiş romancı bile bundan başka ne düşünür ki?..

San'atkârane didinmenin mahiyeti bir gayretin ifadesidir. San'atkâr mevcut kıymetlerden bir yenisini yaratabildiği için Allaha en yakın mahlûktur. Bunun haricinde san'atkârdan bir şey beklemek tuhaf olur, aksi halde onun sihirbazdan farkı kalmaz, Harp sonrası resim san'atının geçirdiği buhran bana buradan geliyor gibi görünüyor.. San'atkâr kendisinin bilinmeyeni ortaya koyan yaratıcı olduğunu düşünmenin san'atı halledilmez bir bilmece yapmıştı. Güzel, beşeridir ve beşerî olan her şey güzeldir. Artist bunun adamıdır.

Picasso'nun kuş seslerini niçin anlamaya çalışmıyorsunuz sözü hiç bir şey ifade etmez. Harp sonrası san'atı, entellektüalizmanın geçirdiği buhrandır. Tamamen iç âleme ait olan bu hâdise bir baş ağrısı kadar sâridir.

Tolstöy ölümünden pek az evvel, bir dostuna ağlamak ihtiyacında olduğunu söyler buna sebep te yazılacak pek çok şeylerin olduğunu, fakat artık buna imkân kalmadığını söyler.

Dostu yazılacak şeylerin nerede olduklarını sorar, "onları görüyorum, işte her tarafta onlar var!", cevabını alır.

Yaratmak denilen hâdise, bizim haricimizde vuku bulmaz ve tamamen kendimizindir, etle tırnak arasındaki akrabalık kadar.

Flaubert'in bilmem hangi eseri için tuttuğu notların kalınlıkları karışla ölçülüyormuş. Yaratmak; toplamak, tanımak ve inşa etmektir.

İsmail Hakkı Baltacı Oğluna:

AÇIK MEKTUP

Hocam Uyanış Mecmuası vasıtasile bana gönderdiğin açık mektubu okudum.

Maarif sergisine giden ibrikler hakkındaki iltifatını ve takdirini çerçevelettim. Ve mıska gibi yatağımın başına astım, belki şifa bulurum veya büsbütün işi azdırırım.
büsbütün işi azdırırım.

YENİ ADAM'da Kara Göze ait yazılarını okudum. Kara Göz canlansın, Kara Göze ihtiyacımız var diyorsun, o kadar doğru şeyler söylüyorsun ki bu işte haksız telâkki edileceği muhakkak.

Bu kadar mantıkî, bu kadar sarih, bu kadar elzem bir işten ne diye bahsedersin?

Dünyada söylenecek boş lâf mı kalmadı?

Anadoluda Kara Gözün çok derde devâ olacağını ne diye hatırlatırsın, sanki frenk kelimesi bol "Havacıva" ya ait ilmî bir yazı yazamaz mıydın?

İstesen havâiyata ait cümleleri herkesten iyi kıvırırdın, geçinir giderdin.

Bu ne illettir a hocam, neden hep faideli şeylerden, hâlis şeylerden, güzel şeylerden bahseder durursun?

Geceleri oturup neden geniş bir yazı ile doğru sözler sıralarsın?

Hocam, boğazda bol balık var, boğazda bol sandal bol fener var, bir ateş böceği içtimaına gider gibi sen de oltalarını, takımlarını hazırla; çık balığa..

Toriğin çifti elli kuruşa satılıyor. Mehtap kuvvetile berrak suyun dibine oltanı sarkıt, kulaç kulaç sarkıt, çek papelleri.

Ne diye Kara Gözden bahsedersin?

Anadolu köylüsünün kış gecelerinde canı sıkıldığı için mi?

Bre hocam, oldu olacak işi toptan söyle; söyle, pencereye çıkıp haykır;

— Anadoluda san'at açlığı var!

Köy sinema istiyor, tiyatro istiyor, Kara Göz istiyor, resim istiyor, şarkı istiyor, istiyor oğlu istiyor!

Ne olacak bu işler?

Bizim ne istediğimizi de biliyorsun; bu san'atların temelini atmak.

Senin bu işlere aklın erer, anlat bakalım bu acaipliğin hikmeti nedir?

Sinema işi paradan ziyade isteğe bağlı.

Tiyatro işi paradan ziyade isteğe bağlı.

Kara Göz işi paradan ziyade isteğe bağlı.

Velhasıl büyük bir insan kitlesinin kafasını inşa etme işi bina ve yapı işleri kadar mühim değil mi?

Mimarlara mâni olmak istediğimi zannetme, onlara daha ne çok iş var, fakat diyorum, bir kaç düzine binadan bir tane eksilirse kıyamet kopmaz, halbuki san'at işinde bu açlık devam ederse?

Bilmem ki yoksa ben mi haksızım?.

Yoksa bu işler ne vakit olsa olur mu?

Bu işlerin acelesi yok mu hocam?

Bir zarf kâğıt alıp, Avrupadan bir sinema san'ati bir tiyatro san'ati bir Kara Göz san'ati bir resim san'ati bir şarkı san'ati ısmarlamak acaba mümkün mü?

Eğer mümkünse boşuna bu işleri düşüne düşüne efkârlanmıyalım.

Eğer böyle bir sipariş mümkünse hazırlop bir san'ata konarız.

Ben doğrusu böyle bir mucizeye inanamıyorum.

Hazırlop san'at hazmedilmez bir gıda olsa gerek.

Hazırlop bir san'at, kafası kesilmiş vücuda bir kukla başı eklemekten başka bir şey olabilir mi?

Kurulacak sinema, tiyatro, Kara Göz, resim vs. de hitap edeceğimiz insanların san'at anlayışıma hitap edilmezse, onların san'atları esas tutulmazsa bu karışıklık neye varacak?

Sen söyle hocam, sen benden daha cesursun.

Yahut istersen bu işlerden vazgeçelim, Salı günü buluşalım, arkadaş bir kayıkçı var onunla Torik avına çıkalım. Geceleri Boğaz Bilardodan düz, ısınmak için bir ufak şişe konyak ta alırız, sandal kafilesine gireriz, feneri yakar, kayıktan kayığa bağrışırız, çekeriz Torikleri.

Heyhat bu işin âkıbetini biliyorum, ikinci çift çırpınan balığı çektikten sonra biribirimize bakıp, koro halinde:

— Ya bu tiyatro işi ne olacak? diyeceğiz. (Heyhat!)

Vaz geçtim hocam, balığa çıkmıyalım.

Yaz yazacağını, ben de ibriklerimi çizeyim, kim bilir atılan fikir tohumları Üniversite bahçesindeki diktiğin ağaçlar gibi tutar, dal yaprak verir, bu işi de becermiş olursun hocam!

Selâm.

İmza: Sarı Çizmeli Mehmet ve Abidin Dino.

Beden terbiyesi

(Baştarafı 2 nci sayfada)

seltilmesi icabeden "3,5 milyon" yurddaş vardır.

İş nasıl başarılacaktır?

Umum Müdürlük sözlerine göre bu bir program altında olacak. Meselâ ilk beş senede 12-23 yaşındaki gençler mecburî teşkilâta tâbi tutulacak. Sonraki yaşlar da sıra ile gelecek senelerde teşkilâta sokulacak. Fakat yol çok uzun. Madem ki teşkilât kuruldu. Elinde mevcut elemanları hemen hareket ettirsin. Ne duruluyor.

Nasıl mı? Her şehirde ve ya büyük kazalarda bir veya bir kaç klüp veya halkevi vardır. Klüplerde jimnastik yeri ekseriyetle bulunmaktadır. Halkevlerinde de artık jimnastikhane yapılması kabul edilmiş bir prensiptir. Gerek klüp, gerek halkevlerinde jimnastikhane yoksa klüplerde genel direktörlüğün yardımile; halkevlerinde de fırka müzaheret ederek jimnastik salonları tamamlanır. Şimdilik her şehirde mutlaka bir saha, yüzme havuzları, tenis yerleri yapılmasına lüzum yoktur. Bunlar memleket zenginleştikçe yavaş yavaş olacak şeyler. Esasen bunlar şimdilik memleketimiz için lüks sayılırlar. An'anevi sporlarımıza kuvvet verelim. Olimpiyatlarda veya bir kaç millet arasındaki müsabakalarda biz de bu sporlarımızdan derece alırız. Beden terbiyesinin gayesi at yetiştirir gibi sporcu yetiştirmek değil, bütün yurddaşları vücutça sağlam yetiştirmektir. Zaten spor mecburî olmamakla beraber beden hareketlerinin mecburî olduğu da bunu gösterir.

Şehir veya kazalardaki beden terbiyesi muallimlerini veya eğitmenlerini ve yahut her hangi bu işlerle uğraşmağa kabiliyetli olan unsurlarını harekete geçirsin. Bir maksat da halkı kahveden kurtarmak değil mi? Elimizde de bir kanun var. Salon olan yerlerde haftanın muayyen günlerinde işlerinden sonra salonlarda.. salon bulunmıyan yerlerde tatil zamanlarında beden terbiyesi yapacakları açık havada hareket yaptırmak veya yürüyüşe getirmek akla gelen ilk çarelerdir.

Kanundaki gaye, yurddaşın vatan müdafaasında sağlam bir vücut ve moralı olmasıdır. Vatan müdafaasını yapacakların yüzde 80 - 85 i köylü olduğuna göre üzerinde duracağımız kütlenin aslını teşkil eder. Bu muazzam ekseriyet önünde insan durur gibi oluyor. Fakat "durmıyalım düşeriz." Her şey imkânlara göre değil mi? O halde köydeki jandarma hemen harekete geçsin. Köylü arasında koşu, atlama müsabakaları tertip etsin. Köylü beden hareketine muhtaç değildir. Çeviklik ister. Müsabakalar sonunda kazananlara bir horoz, bir yazma, bir kile buğday, ne ise verilsin. İşte pratik bir çare. Bu hareketler tabiatiyle sık sık teftiş ve kontrol edilebilir.

Demekki memlekette beden terbiyesi hareketi olması için birinci kısmı için beş sene ve sonra bilmem kaç sene beklemeğe lüzum yok. Bu işe hemen başlanabilir. Bir sürü sözler - den, istişare heyeti kararlarından, kocaman teşkilât ve masraftan sonra aşağı yukarı bir seneye yakın bir zaman içinde yetişecek 34 eğitmen (ve - receği fire de bertaraf) ile bu geniş işe başlamak ve yahut hız vermek istemek yerinde saymaktan başka bir şey de - ğildir.

Tarihin Tarihi

Daniel Halevy'nin son kitabı hangi fikre hizmet ediyor ?

Fransız büyük ihtilâlinin yüz ellinci senesi hakkında gazetelerde, mecmualarda, kitaplarda pek çok yazılar neşrolunduğunu okuyucularımıza zaten bildirmiştim. Mesele şudur: Fransız ihtilâli lâzımmı idi, değil mi idi? İyi mi oldu, fena mı oldu? Faidesi mi oldu, zararı mı dokundu?

Bu mevzua dair Fransa'nın en meşhur mütefekkir ve muharrirlerinden hocam Daniel Halévy (Histoire d'une Histoire) namile küçük fakat pek mühim bir eser neşretti. Yüz bin nüshadan fazla satılan ve her dile çevrilen bu kitabın bir kaç fıkrasını okuyucularıma sunuyorum:

Montaigue hakikati uzaktan görür görmez mağlûp silâhlarımı kendisine teslim ederim, diyor.

Montégut bu zamanın adamına en ağır gelen şey hakikati teslimdir, diyor.

— 1789 Fransız büyük ihtilâlinin tarihini ancak 1823 den sonra yazmak kabil oldu. O zamanın genç tarihçilerinden Thiers ile Mignet bu vazifeyi üzerlerine alarak maziyi hikâyeye ve tarihî menkibeler şekline koymıya başladılar. İhtilâli iki devre ayırdılar: biri 1789. öbürü 1893 vukuatı. 1789 ile müessesan contituante vakalarında ihtilâlin ruhu görülüyor. Bu vukuat tamamiyle burjuvadır. Gaye siyasî kontrol ile faideli bir idare kurmaktan ibarettir. Bu ise zaten Fransızların an'anevî gayesi değil miydi? Halkın bu ihtilâle iştirâki hamalın ağır yükleri taşıması için çağırıldığı gibi olmuştur.

1789 ihtilâlini hazırlıyan J. J. Rousseau değildir, Montesquieu'dür. 1793 ihtilâlinin sebebi ve bu sebebin mâzeretini harpte aramalıdır. Bu harp bir mukadderattır. Romantik ve cermanik bir determinizmdir. İdam edilen kırala acıyorlar, Robespierre'i takbih ediyorlar, prensesler için ağlıyorlar. Fakat vaziyete hâkim olan millî bayrağın temevvücü ille harptir. İşte ihtilâlin fenalıkları ile iyilikleri burada tevazün ediyor ve aleyhtarlarile lehtarları bulunuyor.

— 1848 ihtilâlinde kıral Louis - Philippe'i deviren bir isyan değildi, efkârı umumiye idi. Kıral düşünce boş kalan yerde ihtilâl baş gösterdi. Avrupa buna şaştı. Çünkü kıral ile başvekili Puizot'nun Fransız devletine verdiği kuvvet ve istikrarı ciddi sandığından aldanmış olduğunu gördü. Meğer ihtilâl ruhu Fransızların yegâne hâkimi imiş. 1848 ihtilâli Avrupa'da Fransa için bir ikinci Waterloo halini aldı.

— 1789 ihtilâli Fransız ve burjuva idi, 1848 ihtilâli ise işçi ve enternasyonal oldu. Fakat halk bu iki ihtilâli bir zannetti ve ihtilâl mefhumuna sadık kaldı.

— Mağlûp olan 1848 ihtilâli arkasında suffrage universel, yani ârayı umumiyeye müracaati bıraktı Bundan istifade ederek üçüncü Napoléon başa geçti, fakat bu adam âcizdi ve Bismarck bundan istifade ederek Alman imparatorluğunu kurdu. Çünkü Üçüncü Napoléon âravı umumiyeyi idare edemedi. Radikaller ve farmasonlar, farelerin peynire girdikleri gibi, hemen mağlûp imparatorun yerine bu ârayı umumiye sayesinde konuverdiler.

Zaten sonraları, aynı ârayı umumiyeyi idare edemiyen hükümdarlar yerine faşizm, ve hitlerizm oturuverdiler.

İşte bunun için Jean Cassou, 1848 ihtilâli daha bitmemiştir diye yazabildi.

— Ernest Renau 1789 ihtilâlinin prensiplerini bir taneye icca etmek mümkündür, o da (halkın hâkimiyeti) dir diyor.

— Le Paly 1872 de şöyle yazıyordu: "Hasılı, idare eden sınıf tarafından yalanın işaesi, şiddetli on bir ihtilâlin bir anlık muvaffakiyetleri, on altı kanunu esasînin kısa saltanatı ile cemiyetin mütemadî kargaşalığı bu asrın bariz vasıflarındandır. İlk zamanlarda, hüsnü niyetle, yeni bir refah devrine girildiği görülmek istenildi ise de şimdi artık Dekadansın karakterleri inkâr edilemez. Fransa düşerken bütün milletler yükseliyordu.,,

L'Union de la paix sociale

— Tocqueville'e göre: İhtilâlin idare adamları yeni bir idare usulü icat edemeyip on yedi ve on sekizinci asırlarda kıralların tatbikine başladıkları merkeziyet usulünü itmam eylediler.

— Albert Sorel'e göre: İhtilâlin diplomatları Vergennes'nin dosyalarını açarak kıralların siyasetini takip ettiler.

— Chuquet'ye göre: 1792 ve 1793 ihtilâl harpleri halkın galeyana gelip hemen gönüllü yazılmasile kazanılmadı, muzafferiyeti temin eden kırallık devrinden kalma ordular, kadrolar, zabitlerdi.

— Taine ihtilâl zamanının Fransızlarının hep birden, âdeta bir sabit fikir halinde nizamı âlemi düzeltmek. haksızlığı kaldırmak, hürriyet, adâlet ve müsavatı temin eylemek istediklerini ve kendilerine bu vazifeleri bir gaye edindiklerini, 1889 da neşrettiği tarihinde ilk defa olarak tebarüz ettirip nam aldı.

— Renan da aynı senelerde İsrail tarihini neşrederek Yahudi milletinin âlemi ıslah etmek için büyük bir imanla çalıştıklarını ve bundan dolayı mahvolduklarını göstererek Fransızların da ihtilâl gayelerini tahakkuk ettirmek isterken Yahudilerin âkibetine uğramamalarını istemişti. Çünkü yirmi beş asır aralıkla fransızlar da aynı ile Yahudiler gibi hareket etmişlerdi.

— Renan'a göre: Dünyanın haksızlıklarına, müsavatsızlıklarına, fenalıklarına, imtiyazlarına isyan eden Yahudiler her ne kadar kendilerine fenalık etmişler ise de judayizmi, hıristiyanlığı ve islâmiyeti vücuda getirmekle insaniyeti bugüne kada yüksek gayeler arkasından yürütmüşlerdir.

İçtimaî meseleleri halletmek istiyen milletler mahvolacaklar, fakat eğer istikbal bu meselelerden ibaretse, bunların uğrunda mahvolmak müreccahtır. İşte Hazreti İsa'dan beş yüz sene evvel Kudüs'te böyle söyliyenler vardı ve bunların sayesinde Kudüs bütün insanlığın dinî merkezi oldu.

— Renan diyor ki: Bütün âlemi ıslam etmek fikirleri birer hayali mahaldir. Bu fikirler ihtilâlleri doğurur. İhtilâller iyi bir şey değildir. Fakat ihtilâller fırtınalar gibidir. İnsanlar fırtınalardan sakınırlar, ihtilâllerin de şiddetinden kendini korumak lâzımdır.

— Gene Renan diyor ki: Muharebede her vakit mağlûp olan bir kumandan büyük bir asker değildir. İhtilâl prensipleri de eğer yüz senede bir milleti mahvedeceklerse herhalde iyi prensipler değildir.

— Clemenceau, ihtilâl bir küldür, taksim kabul etmez, diyor.

— Taine, Renan, Montégut, de Maistre, D Comte, Balzac, Cournot, Proudhon gibi on dokuzuncu asrın en büyük adamları ihtilâlin Fransız cemiyetini yıkar mahiyette olduğunu yazılarında itiraf ettiler. Çünkü bir cemiyetin gayesi maddî ve manevî her türlü şahısları ve malları korumaktır ve binaenaleyh bütün bunları yaşatmak için devamlı olması gerektir.

— Fakat buna muhalif olarak Victor Macé gibi kimseler için de bir cemiyetin yaşamıya lâyik olabilmesi için bütün insanlığı birleştirmesi, bir tek vatan yapması ve müsavatı temin eylemesi lâzımdır. Yani sınıfsız ve hudutsuz bir insaniyet.

— Yani bir takım münevverler için esas olan vatan ve millettir, diğerleri için içtimaî meselelerdir.

— J. Guehenno'ya göre ihtilâlin yüz ellinci yılını kutlamak için en iyi çare ihtilâli devam ettirmektir.

— Bouisson daima ihtilâl diyor.

— Bir hahama göre ise Fransız ihtilâli hiç nihayet bulmıyacaktır. Fakat bu iddiaya karşı (Bir tarihin tarihi) müellifi Daniel Halévy, o halde Fransa'ya yazık olacaktır, diyor. Çünkü ihtilâl bir millete hâkim oldu mu o milleti mahveder. Bir milletin bir ihtilâl için mahvolması da doğru değildir.

— Renan Fransız ihtilâlini Lüter'in ihtilâline benzetiyor. Her iki ihtilâlde hem Fransızlar ve hem de dindarlar son derece zarar gördüler. Lüter'in ihtilâlinin sükûn bulması için iki asır geçti ve nihayet bütün almanlar Prusya'nın ve Bismarkın esiri oldular, hâlâ da Hitler'in esiridirler.

— İhtilâl sâlim bir aksülâmeldir, bir cesaret ve ümit hareketidir ve tarihte iz bırakır. İhtilâl bir bereket alâmetidir.

(Sonu 21 nci sayfada)

Ayın Tarihi

Maarif, Hastahaneler, Yerli ilâçlar Telefon ve Radyo

MAARİF

Vur abalıya derler. Şimdiye kadar abalı Belediye idi. Son zamanlarda mektepler, programlar, kitaplar oldu.

Fakat ne istiyoruz bilmem ki. Sanki yeni bir vekil geldi mi hemen bütün işlerin bir anda islah edilmesini istemek âdeta bir isteri halini aldı. Durun bakalım. Bekleyin Onlar, sizler kadar Maarifçi değil midir. Ne bu telâş...

Fakat kimse durmuyor. Herkes bir şey söylüyor.

Peyamı Safa bayrağı açtı, İsmail Habip tüy dikti.

Ama tenkid fena mı diyeceksiniz? Hayır..

O halde? O halde insaflı olmak gerek. Senelerin mes'uliyeti bir kisiye yükletilmek doğru mudur bilmem ki?

Mektebe kaçta başlansın? En doğru terimler hangileridir? Neye kitaplar zamanında yetişmedi? Hem de niye bu kadar hatalıdırlar? Niçin ders saatlerinden hocalar şikâyetçi? Niye liselerden kuvvetli talebe yetişmiyor? Niçin hâlâ Üniversiteden şikâyet var? Vesaire vesaire..

Fakat bütün bunlar bir günde, bir ayda ve hattâ bir senede tashih edilir mi? Henüz tecrübe devresindeyiz. Her halde en doğru yolu bulacağız. Buluncaya kadar bir kaç nesil belki fena yetişecek, fakat ondan sonra gelecek çocuklar rahat edecekler.

Benim istediğim evvelâ şu terimler meselesinin halli ve sonra da ilk ve orta mektepten yetişip te daha fazla tahsil görmiyecek olanların kültür seviyelerini bizzat arttırabilmeleri için ellerine anlıyabilecekleri dilde her nevi kitaplar verilmesi. Buna vülgarızasiyon diyorlar. Zaten işe gazete ve mecmualardan başlamak gerek. Çünkü meselâ bugünkü Cumhuriyet gazetesi ile SES mecmuasını ancak lise mezunları anlıyabiliyorlar. Fakat zavallı ilk ve orta okul mezunları ne yapsın?

HASTAHANELER

Allah insanı ya hiç parasız bırakmasın ve yahut hiç kasta yapmasın...

Niçin mi diyeceksiniz?

Bazı hastahanelerimizin halinden diyeceğim.

Belediye veya hükûmet şurada burada yeni yeni hastahaneler inşa ettiriyormuş. Fakat ben bunu pek de memnun olamayorum. Çünkü bazı hastahanelerimize yatmak o kadar müşkül, orada tedavi edilmek o kadar imkânsız ki... Bazı hastahanelere kabul edilmek âdeta bir şans. Hele oradan acele çıkarılmamak daha büyük bir eser tali'. Çünkü yatak yokmuş. Haydi bunu kabul edelim.

Ya bazı hastahanelerimizin dahilî hayatına ne diyelim?

Bir kere ciddî ve salim bir (diyagnostik) âdeta pek az. Ekseriya bu iş pek acele oluyor. Çok daha iyi olabilirdi.

Sonra hasta bakıcıların bir çoğu derme çatma. Bu meslek ise mektepsiz, tahsilsiz, hele meslekî terbiye ve meslekî vicdansız olmaz. Nerede Alman ve ya Fransız hasta bakıcıları?..

Niye bizde de böyleleri olmasın?

Mükemmel kara, ve hava ordularımız var da niye mükemmel bir hastabakıcı ordumuz yok. Acaba bu o kadar güç bir şey midir? Hattâ güç de olsa bu işi büyük bir dinamizm ile başarmamız lâzımdır. Bazı hastahanelerimizin idaresi, yemekleri, ilâçları, çamaşırları, temizliği de bol bol söz götürür.

Medeniyet, insaniyet, Türklük...

Evet bu üç mukaddes mefhum bize emrediyor. Hastahanelerimizi islâh etmeği, artık Avrupalı olmağı emrediyor.

İşte Nişantaşında yeni açılan Amerikan hastahanesi.

Bundan ibret dersi alalım. Avrupadan mütehassıs getirteceğimize orada bari staj görelim. Fakat ne yapacak isek çabuk yapalım. Çünkü yazık fakir hastalarımıza, yazık halka.

YERLİ İLÂÇLAR

Geçende dişçime gidip bir diş çıkarmak istedim. Diş etlerimi uyuşturmak için yerli mamulâtından üç tüp ilâç şırınga ettiği halde bir türlü jansivlerimin hissi iptal edilemedi ve tabiî fevkalâde acı duydum.

Dişçim hayret ediyordu, ben ise ıstıraptan ölüyordum. Birdenbire sordum:

— Bu şırınga ettiğiniz tüp nerenin mamulâtı?

— Yerli...

— Yerli mi, fakat bu âdi sudan ibaret. Lûtfen bir de yabancısını kullanınız..

Hemen diş etlerim uyuştu ve akıbet dişim çıkarılabildi.

Nefsimde tecrübe ettiğim şu millî ilâçtan dolayı hem dişçim ve hem de ben millicilik namına müteessif olduk. Hattâ o kötü ıstırabımdan dolayı Sıhhıye Vekâletine resmen şikâyet etmeği de düşündüm, fakat herhalde Sıhhiye müfettişlerinin benim şikâyetimden evvel harekete gelmiş olacaklarına beni dişçim ikna etti.

Fakat şimdi sırası gelmişken yazıyor ve yine tekrar ediyorum: Medeniyet, insaniyet, Türklük...

Bu üç mukaddes mefhum bize emrediyor. Millî ilâçlarımızı ıslah etmeği, artık Avrupalı olmamağı emrediyor, değil mi?

CELÂL NURİ

Celâl Nurinin ölümündenberi bir sene geçti, türlü facıaların yarıştığ. bir sene, sevilenleri unutturmak için türlü çareler icad eden bir sene.

1939 senesinin Celâl Nuriye ihtiyacı vardı hâdiseleri sarsılmaz bir nikbinlikle tahlile muktedir olan Celâl Nuriye hepimizin ihtiyacı vardı.

Çok kerre paradoks gibi görünen sözleri, yazıları daima hakikate dayanırdı, okuyucu için onlar birer tahlisiye simidi olurlardı.

Zamanın süzgecinden geçen eserler arasında Celâl Nuriye ait olanları bulunacaktır.

Bunu anlamak için hiç tazeliklerini kaybetmiyen hattâ 20 sene evvelki yazılarına göz gezdirmek kâfi.

Ne yazık ki Celâl Nurinin ömrü yazıları kadar uzun sürmedi.

Y. A.

TELEFON VE RADYO MAKİNELERİ

Gazeteler bunların ucuzlıyacağını, halkın bu medeniyet vasıtalarına az para ile nail ve sahip olacaklarını yazdılar, durdular.. Sonra bu iş unutuldu.

Bir radyo makinesi eğer iki yüz lira ise bunun altmış lirası fiyatı imiş ve yüz kırk lirası da gümrükle tüccarın aldığı para imiş. Ne kadar çok değil mi? Fakat radyo bir medeniyet silâhıdır. Bir gaz maskesinden daha faydalıdır. Devletin âdeta tebligat vasıtasıdır. Eskiden devlet davul çaldırarak, menadi gezdirerek halka emirlerini verir ve tenbihlerini yapardı. Bu gün ise davul yerine radyo kullanılıyor. Hattâ radyo gazeteden daha mükemmel bir tebliğ vasıtasıdır.

Anadolu köylüsünde ne kadar radyo çoğalırsa Cumhuriyet, inkılâp ve medeniyet o kadar tamim eder, sevilir ve uğurlarında ölünür.

Bir saat evvel şu radyolardan alınan gümrük resimleri hattâ tamamiyle kaldırılsa ne kadar iyi olurdu. O vakit halk radyoya kolaylıkla sahip olur, hükümetin emirlerini ve nasihatlerini dinler, musikiye daha fazla meylederdi. Yani kültürü artar ve cehli azalırdı. Nihayet o da bir hakiki vatandaş, bir medenî insan olurdu

Telefon makinesi de aynidir. Avrupanın bazı yerlerinde telefon şirketleri abonelerine işe başlarken telefon makinelerini bedava veriyorlar. Bizde ise şirket makine parası olarak bir hayli para alıyor. Tabiî halk da bunu çok gördüğünden telefona abone almıyor ve bu güzelim medeniyet vasıtasından mahrum oluyor.

Hükûmet bu telefon makinelerini müşterilerine hediye edebilir ve bu yüzden de hiç zarar görmezdi. Çünkü hemen müşterilerinin sayısı artacak ve tabiî varidat da o nisbette çoğalacaktı.

Bugün şirket yerine devlet kaim oldu. Devletin ise halkın ihtiyacı, kolaylığı ve terbiyesi için bu kadar küçük bir fedakârlığı yapması pek hayırlı ve tabiî olacaktı. Herhalde böyle hareket etmekle zarar değil kâr edeceği muhakkaktı

BİZİM SOKAK

(Baştarafı 11 inci sayfada)

On dakika sonra zerzavatçının etrafına bütün sokak toplanır. Her kafadan bir ses:

— Benim domatesler kırmızı olsun.

— Bu patlıcanları istemem; Soğuk vurmuş bunlara.

— Bak hele, başında ezerim şunları.

— Bana altmış para geriye vereceksin!.

— Dünkü iki kuruş borcumu da veriyorum.

Satıcı hiç şaşırmaz, hesabını, kitabını ustalıkla yapar ve kimsenin hakkını yemez. Teraziyi tutan eli belki arasıra kaçamak yapmak isterse de hemen aklı başına gelir ve bu ahbaplarına kendileri gibi hilesiz mal tartar.

İşini bitirince sokağın yalın ayak, sümüklü küçüklerini de unutmaz ve onlara sakladığı gizir ayvaları, elmaları dağıtır..

Saat henüz sekizdir; Ve bizim sokak günlük hayata başlıyalı iki saat olmuştur.

Ağaoğlu Ahmet

(Baştarafı 6 ncı sayfada)

Asya cemaatlerinin hepsine bakınız: her tarafta iki cereyanın biribirile mücadelesini görürüsünüz. Mahalli, kadim, an'anevi medeniyetle Avrupa medeniyeti taraftarları çarpışıyorlar. Bir taraf kadimi, an'aneyi muhafazaya çalışıyor. Diğer taraf ise bu muhafazakârlığın ölüm demek olduğunu takdir ederek, Avrupa medeniyetini kabul etmek suretile varlıklarını devam ettirmeğe çabalıyor. Hayatın her günkü tecrübeleri, tezahürleri bu ikinci cereyana hak vermektedir. Avrupa medeniyetinden sakınmak istiyen bütün cemaatlerin ve ezcümle islâm medeniyetine mensup cemaatlerin her gün mahvolmakta bulunduklarını görüyoruz.

Ahmet Beye göre bu hakikat, memleketimizde de hemen herkesçe takdir edilmiştir. Fakat üzerinde durulması lâzım gelen mühim bir nokta var; bu üstünlüğü, garp medeniyetinin yalnız bazı unsurlarına, meselâ ulûm ve fünuna atfederek diğer cihetlerinden sarfınazar eylemek istiyenler vardır (1). Başka tâbirle, bu gibiler Avrupa medeniyetinde görülen bir çok noksanlardan, hattâ menfur cihetlerden kurtulmak niyeti ile, bu medeniyetin bir süzgeçten geçirilmesini arzu ediyorlar. Bu telâkki doğru değildir, medeniyet, tecezzi etmez bir küldür, parçalanamaz, süzgeçten geçirilemez. Galebe eden onun mecmuudur. Yoksa ayrı ayrı filân ve filân kısmı değildir. Binaenaleyh Avrupa medeniyeti başka medeniyetlere galebe çalmış ise, yalnız ulûm ve fünunu ile değil, heyeti umumiyesi ile, bütün unsurlarile, bütün noksanları ve faziletlerile çalmıştır. Bir seylâba yine onun vasıtasile karşı koymak istiyenler, onu olduğu gibi kabul etmelidirler. Yoksa parça parça, kısım kısım iktibaslar hiç bir netice vermez, nasıl veremedi ve veremezdi de. Meselâ Avrupa sanayiini alıp endüsteryalizmden, sosyalizmden ihtiraz etmek ne kadar gayri kabil ise, biribirinin lâzım ve melzumu olan diğer iktibaslar da öyledir. Bir taraftan kelâm hürriyeti istemek, diğer taraftan da filân ve filân şeyden bahsolunmaması iddiasında bulunmak, istenilen şeyin mahiyetini anlamamak, yahut samimilikten âri olmak demektir.

Yüz senedenberi çabalayıp müsbet bir neticeye vâsıl olamadığımızın sebebi hep budur. Medeniyeti, idarei maslahat usulüne tâbi tutmak istiyerek kadir ve kahhar bir kuvveti, pazar mantığı ile idare etmek emelinde bulunduk. Garp hayatı, heyeti umumiyesile bizim hayatımızın heyeti umumiyesine galebe çalmıştır.

Burada mühim bir noktaya temas ediyoruz: Acaba böyle zâhir ve bâtın bütün varlığımızla başkalarına uymak istersek, millî şahsiyetimizi kaybetmek tehlikesine maruz kalmaz mıyız? Evvelâ bu özlüğün ne olduğunu anlıyalım: Acaba bir millette tebeddül etmiyen, ebedî mukadder bir hususiyet, bir özlük var mıdır? Özlükten bahsedenler mütemadiyen bunun, ahlâktan, hukuktan, lisandan ve saireden ibaret olduğunu iddia ediyorlar. Fakat tarih üzerinde en sathî bir teemmül, bütün bu unsurların değişmesini ve ebedî olmadığını isbat eder. Az çok ebediyet kokusu lisandan geliyor. Fakat bu da hakiki ve umumî değildir. Meselâ bugün İslâvcayı kabul etmiş olan Bulgarlar kendi kadim lisanlarını kaybetmişlerdir. Bununla beraber bir millette en çok devam etme vasfını gösteren yine lisandır. Demek ki, umumiyetle şahsiyet ve özlük denilen mefhum, lisanla beraber bir milletin maddî mevcudiyetinden başka bir şey değildir.

Burada Ahmet Bey, tekrar ferdci telâkkisini ileri sürüyor: kâinatta hiç bir şey, diğerinin ayni değildir. Ayniyet olmayınca şahsiyet zaruridir. Ayni taşın iki parçası tamamen biribirinin ayni değildir. Ayni milletin muhtelif ferdleri kat'iyen biribirine benzemez. Nitekim her milletin de kendin e mahsus bir şahsiyeti vardır; diğer milletlerden mutlak temayüz eder. Şahsiyet, hiç bir muayyen şart ile mahdut olmadığından ve mahiyeti itibarile sui generis olduğundan, her millet ister istemez bütün kazandığı şeylere o fıtrî şahsiyetini verir.

Ağaoğlu Ahmedin üzerinde durduğu diğer mühim bir nokta da, eski örf ve âdât yerine yüksek medenî ahlâkın yerleşmesini istemesidir. Ona göre "Bizde cinsî ahlâk müstesna olmak üzere, ahlâkın birçok umdeleri müeyyededen mahrumdur. "Ahlâkçılık" mefhumunu yalnız cinsi münasebetle tahdit ediyoruz; ve bu hususta da yalnız kadınları mahkûm etmek suretile yine adaletsiz davranıyoruz. Fakat bunun dışındaki asıl en mühim ve beşerî kıymeti haiz ahlâk kaideleri müeyyededen mahrumdur. Yalan, gıybet, riyâ, müdahene, tebasbus, hiyle, tezvir, hırsızlık, vefâsızlık, sadakatsizlik gibi fiiller mezmun addedilmiyor. Bu nevi fiillere karşı vicdanı âmmenin kat'î bir müeyyedesi yoktur. Bu fiilleri ifa eden adamları meclislerimize alıyor ve onların ellerini sıkıyoruz. Hülâsa, ferdî ahlâk sahasında, hakikî kudsiyeti haiz olan umdeler aramızda pek mahduttur.

Zümrevi ve içtimaî ahlâk umdelerine gelince, bunlar büsbütün noksandır. Zira bu umdelerin doğabilmssi için evvelâ zümre teşkilâtı lâzımdır. Ahmet Beye göre, bu yüksek ahlâki vasıfların inkişafı garp medeniyetinin Rönesanstanberi geçirdiği muhtelif hürriyet inkılâplarının neticesidir. Bu suretle ferdiyet ve şahsiyet ne kadar inkışaf ederse ahlâk da o kadar kökleşiyor.

Ziya Gökalp, ferdiyetle şahsiyeti ayırıyor, birincisini organik, ikincisini içtimaî addediyordu. Ağaoğlu, böyle bir tefrike lüzum görmüyor. Ona göre şahsiyetin esası ferdiyettir. Ve asıl kuvvetini oradan alır. İçtimaî unsurlar ferdin hususiyetlerine göre ayrı bir sentez halini aldıktan sonra şahsiyet doğar.

Hürriyetçi ve ferdiyetçi olan Ahmet Bey, bunların zarurî neticesi olarak aileyi, mülkiyeti müdafaa eder. Mütefekkir, 1931 - 32 de "Kadro ve İnkılâp" mecmuası sahibi Şevket Süreyya ile bu meseleler etrafında yaptığı münakaşalarını "Ferd ve Devlet" adlı bir kitapta toplamıştır. Sonradan, asıl mevzu haricine çıkarak epeyce hararetlenen bu münakaşalara Yakup Kadri ve Millî İktisat mecmuasından H. izmalı bir zat da iştirâk etmişti. Ahmet Bey bu eserde, Türk inkılâbını târif ve tahdit etmek istiyen ve o sırada Kadrocular denilen mahdut bir zümreye hücum etmekte ve bu zümreyi bir taraftan komünistlerin metodunu benimsemek ve açıkça Marxiste olmak, diğer taraftan da mülkiyeti kabul etmekle, yani tenakuzla itham ediyor. Ahmet Beyin bilhassa ısrar ettiği nokta bu zümrenin fikirlerini nas şeklinde peygamberâne bir lisanla ifade etmeleri; delil ve ispata lüzum görmemeleri; vuzuh ve sarahatten kaçmalarıdır; kendilerinin faşist, demokrat ve komünist olmadıklarını söyliyen, bununla beraber mülkiyeti kabul eden bir sistemde Marxiste metodlarını tatbike çalışan Kadrocularla liberal ve ferdci Ahmet Beyin münakaşaları son safhasında nihayet bir 19 uncu asır ve 20 nci asır zihniyeti iddiası halini almıştı. Muarızları tarafından bu tarzda ithama uğrayan Ağaoğlu ise, bilâkis onların istinad ettikleri bütün fikirlerin 19 uncu asır ortalarında doğmuş olduğu hususunda ısrar ediyordu. Münakaşanın şahsiyata intikal etmesine ve lüzumsuz isnadlar ve hücumlar yapılmasına rağmen, muharririn gösterdiği polemik kudreti ve ilk zamanlardaki soğuk kanlılığı takdirle karşılanacak bir nümune idi. Ahmet Bey, "Ben neyim?", "Tanrı dağı" ve sair kitaplarında bu fikirlerini edebiyat ve fantezi ile karışık bir lisanla son günlerine kadar müdafaaya devam etmiştir.

(1) Tanzimattanberi gelen düalist zihniyete karşı vâzıh olarak ilk cephe yapanlardan biri Ahmet Beydir. Gökalp'in hars ve medeniyet tefriki, bu düalizmi başka bir şekilde devam ettimekte idi: Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmak iki medeniyet arasında bir compromis'dir.

Tarihin Tarihi

(Baştarafı 18 nci sayfada)

Kaynaktan su akar gibi ırkın ve ferdin damarından kana — kar. Binaenaleyh ihtilâl büyük bir iştir. İhtilâlci ihtilâl etmek için hareket eder yoksa muvaffak olmak onun için ikinci derecede kalır. Asıl olan iyi ihtilâl etmektir. Hareketsiz kazanmaktan ise kazanmaksızın hareketi sever.

— Péguy'e göre hiç bir vakit bir rejimi fenalıklarından dolayı devirmezler, fakat bir rejim zayıf düşerse muhakkak devrilir.

İhtilâl bir hercümerçtir. Bu gürültüde siyasî doktrinler ve müesseselerin hiç bir ehemmiyeti yoktur. İhtilâlde kuvvetin bir ahlâkı vardır. Fert kendine hürmet ettirecek kuvvete malik olmalıdır, devlet de hangi hizmetleri ifa etmek için kurulmuşsa onları yerine getirecek kuvvete malik olmalıdır. Eğer on altıncı Louis hal' edildiyse bunun sebebi zâfı kendisini artık taht üzerinde lüzumsuz gösteriyordu ve Robespierre kıraldan ziyade kıral idi.

— 19 uncu asrın siyasî ve içtimaî şaheseri Viktorya devrinin Libezali, aristokratik ve hıristiyan İngilteresidir. İhtilâlde Paris ise yalnız büyük bir sahneden baska bir şey değildi. Faideli hayat ile tiyatroyu, eserlerile zurnaları biribirine karıştırmayınız. Bütün Avrupa Paris'teki ihtilâl ile alâkadar oldu, fakat gene İngiltereyi takip eyledi. Fransa fırsat kaybetti. Yoksa İngiltereden ziyade Avrupa'ya modellik edebilirdi ve her halde daha ziyade müstait idi.

İhtilâl Fransa'da nice kinlere ve katliâmlara ve kanlı hâdiselere sebep oldu ve tabiatile milliyetçilerle amelelerin taassuplarını kabarttı.

— İhtilâlin başladığı senelerde zaten dünyada ve tarihte büyük vakalar oluyordu. Aynı zamanda bir fennî ihtilâl de başlamıştı. Arkwright dokuma makinesini, Jenner aşıyı icat etti; Daubentov, ilk Robotu inşa etti, Franklin bulutlardan elektrik aldı, Volta bu elektriği şişeye koydu, Mongolfier kardeşler gök yüzüne çıktılar. Her halde âlemde bir değişiklik oluyordu. İnsaniyet demirini almış, bir maceraya doğru sefere çıkıyordu. Bu esnada İtalyanlar türkü söylüyorlardı, Almanlar metafizik devirlerine giriyorlardı, İngilizler para kazanıyorlardı. Yalnız Fransızlar vaziyeti anladılar ve hemen ayaklanarak hep birden neticesi fevkalâde olan bir ala alahey'e başladılar. Fransızların süratle hareketi yerinde ve pek güzeldi. Fakat yalnız güzel sözler söylemek kâfi değildi, bir de bu sözlerin tesir etmesi lâzımdır. Yalnız türkü söylemek kâfi değildir, aynı zamanda söylenen türkü doğru olmalıdır. Fransız ihtilâlcileri ise yanlış türkü söylediler.

— Meçhul denizleri keşfetmeden önce akıllı bir kaptan evvelâ gemisini baştan aşağıya kadar gezip teftiş eder, en ufak teferrüatına kadar tetkik ve muayene eyler, tayfalarla görüşüp ne kıymet ve kabiliyette olduklarını anlar, ve bütün bunlardan sonra demir alıp enginlere doğru sefere başlar. 1789 Fransız ihtilâlcileri ise günün birinde ve hiç hazırlanmadan eski zulümlerin artık nihayet bulduğunu ve evrensel bir saadetin gelmekte olduğunu âleme ilân edip şarabı sokağa döktüler. Tabiî gemileri su aldı ve battı. Sonra geminin parçalarile bir sal yaptılar ve bu salın üzerinde cesaret gösterdiler. Her halde ırkları fedakâr ve vefakârdı.

— Proudhon'a göre: hürriyet bu dünyada her şeyi yapmaya kadirdir, hattâ din, hükümet, asâlet, mülkiyet gibi bu gün mahvettiği şeyi bile.

Hürriyet akıl gibi ancak eserine karşı lâkayt kalırsa yaşar, yoksa eserini beğenip âşık olacaksa mahvolur. Bunun içindir ki, her vakit istihza felsefi dehânın vasfı mümeyyizi, insan zekâsının mihengi oldu. Yerinde sayan milletlerin hepsi ağır ve sâkin olanlardır. Dua eden sofudan, ukalâlık eden filozoftan ziyade hakın gülen çocuğu bin defa akla ve hürriyete daha yakındır.

İsthza en hakkî hürriyettir. İstihza sayesinde Proudhon reiskân hevesinden, partilerin tahakkümünden, teamüle hürmetten, ilmî malûmatfürûşluktan, büyüklere hayranlıktan, siyasetin entrikalarından, âleme düzen vermek istiyenlerin taassubundan, dünyanın hurafattan ve kendine karşı taabbüt ve taaşşuktan kurtulduğunu itiraf ediyor. İstihza çok kerre dünyada her şeyin boş olduğunu gösterdi. İstihza dindarla, dinsizle, iki yüzlü ile, tenbelle, kelbi ile alay etti. İstihza Hazreti İsa'ya kendini çarmıha dikenlere karşı: Yarabbi, bunları affet, çünkü yaptıklarını bilmiyorlar, dedirtti.

Tatlı istihza yalnız sen saf, bakir ve ketumsun. Sen güzelliğe şuhluk, aşka lezzet ve letafet veriyorsun. Sen tesamüh ile hayra teşvik edersin, katle kadar varan hurafeleri bertaraf edersin, kadına tevazu, muharibe cüret, devlet adamına dikkat dersi verirsin. Tebessümünle sen dahilî kavgaları ve muharebeleri teskin edersin, kardeşler arasında sulhu temin edersin, müteassıplarla sinirleri tedavi eylersin. Sen hakikatin hâkimisin, dehânın yardımcısısın, fazilet ise gene sensin..

— Proudhon ihtilâl hakkında tarih yazanlardan Thiers ile Louis Blanc'tan hiç hoşlanmadı. Çünkü birincisi ihtilâli burjuva ve parlamanter olarak gösterdiği gibi ikincisi de ihtilâli doktrinli ve otoriteli olarak gösteriyordu.

Michelet ise bu iki müverrihin iddialarını bertaraf ederek ihtilâlde ön safa yalnız halkı koyuyordu. Fakat bu halk J. J. Rousseau'nun müntahap ve vazıkanun olan hâkim milleti değil belki çalışan ve yeniden teamüller ve mesai yaratan asıl halktı.

— Michelet'ye göre ihtilâl bir engizisyon oldu. Evvelâ bir din olan ihtilâl sonra bir polis oldu. Bu polis de her şeyi ihtilâle kaybettirdi.. Katliâmlarla bu polis Fransayı Avrupada pek fena bir mevkie soktu, herkese nefret ettirdi ve daimî kinler doğurttu. Terör devrinden sonra şaşırmış ve nefret etmiş ve inkisara uğramış olan millet ne yapacağını bilmeden Napolyonun askerî diktatörlüğüne boyun eğdi.

On sene cümhuriyetçilerin polisi ve on beş sene de Napolyonun kılıcı.. Bir kere düyunu umumiyeye bakınız. Hâlâ Fransız milleti o devirlerin borçlarını ödüyor. Toprak asillerin ve papasların esaretinden kurtuldu, fakat insanlar, ruhlar ve vicdanlar bir türlü esaretten kurtulamadı. İnsanlar hâlâ hırsla şahsi menfaat peşinden koşuyorlar, hâlâ alçak hislere kapılıyorlar, fikir fukarası oldular, büyük ihtilâl onlar için yalnız kuvvete ve zafere tapmaktan başka bir şey ifade etmiyor. O kuvvet ki zayıftır, o zafer ki mağlûp oldu.

Nakleden: **Suphi Nuri İleri**

Stop

(Baştarafı 5 inci sayfada)

tek bir insan kazanmış olsaydık zahmetimiz boşa gitmemiş olurdu. O **tek** insanı bulsaydı Hâle mahzun ölmezdi.

O tek insanı bulsaydı Sebâti belki bugün aramızda olurdu.

Daha ne denir?

— Yanıldık, Beyoğlunda züppelik yapmadansa, Etyemez mahallesinde sergi açmalıydık. Boş karnın kulakları olmadığını rivayet eden frenk darbımeselleri, boş karnın gözleri olmadığını iddia etmemişlerdir. **San'at açlığından solmuş Anadolu ile uğraşmamız lâzımdı.**

(Köyde resim yaparken etrafımda hissettiğim alâka beni bir kaç sene idare eder).

Anadolu ile san'at rabıtasının tesirinden bahsederken Afrikaya arslan avına gider gibi bir turist gezintisinden bahsetmiyorum.

Köyle devamlı bir rabıta, her şeyden evvel san'at bakımından alış verişli bir rabıta mevzuubahis.

İşte beş sene evvel yazılmış bir reçete:

Resim yapmak için Anadolu köyüne gitmek kâfi değil, muvazi olarak orada seyyar sergi açmak, yerli san'at hareketlerini, folkloru, tezyini san'atları şehirde tanıtmak lâzım.

Yani iki taraflı bir san'at hareketi; hiç değilse manevî bir alış veriş.

Nefessiz hastaya sıkılan hava balonları muvakkat tedbirlerdir. Mes'ele sadece ressama beş on kuruş kazandırmak değil.

Asıl mes'ele san'atkârla seyirciyi muvazi şekilde yetiştirmektir.

İşte o güne kadar Türk plastik san'atinin faaliyeti tek başına kalmış bir çocuğun bir nevi gayri tabiî cinsî taşkınlığından başka bir şey değildir.

San'atkârı seyirci ile evlendirelim ve eserler görücülüğü yapacak kudrette olsun.

Şimdi gücümüzün yettiği kadar bağıralım;

—"Bizler için Tünel - Taksim yolu çıkmaz sokaktır."

— Stop!

Trabzon Halk Sanatı

(Baş tarafı 9 uncuda)

Mağmum ve şiddetli olurlar, neş'elenince de tez ve çevik olurlar (3)"

"Hamsi, skûtî musiki sayılan mevcutlardan biridir. Ancak büsbütün bigânei musiki addolunamaz. Bu bahsi nefiste bilvasıta alâkadar beyandır. Çünkü hamsinin hayat teraneperdarı; midelerdeki "Basübadelmevt" in ince sazı mesabesindedir. Bunun için denilmiştir ki:

Midelerde ruhlardır nağmeler
inşa eder
Udi, kanunî, kemani, bestesi
edebiyatı var.

Sonra bizzat methaldar olamadığı bedii işlerde feyiz tabiat onu, hüsran hizmetle duçarı mahrumiyet etmemiştir. Hali seferîde denizlerde mülâibi raksiye yollu envaı iltimaat ve teneccüman ile gösterdiği evzayi günagün; nümunemayi çarlistondur. Sıdi sırasında, badelsıd, hattâ vakti hazerîde karalarda suzan ve büryan olurken de cüstu çalan raksan ve piran olmak hemen bu mahlûku garibe has mazhariyetlerdendir. Hele hangi bir sazı samiha tevazün sonu hep onun yadel iradesile müsikkülhitamdır.

Hamsi ağır aksak gibi sakin ve âtıl havalardan bayatî gibi peszende nevalardan hoşlanmaz. Onun bahsi hep huruşan nefehat ile pek avaze ve daima gül gibi terü tazedir. Bunun için de cür cürnayatı onu tezgâr eden ilimi edvar hep böyle şukaşuk parçalar piraye dar olur:

Hamsi koydum tavaya
Başladı oynamaya
Baktım hamsi kalmamış
Başladım ağlamaya (4)

Mâniler için Trabzonda heman her semtin bir ırlayış ağzı ve "horon" ların bir bir çeşitleri ve adları var: Sera horonu, kalanima horonu, Maçka horonu... Bunların en revaçlı vakti de vali Kadri Beyin Trabzonda bulunduğu zamanlar.. Halka "lordlar" dediği ecnebi seyyahl-r, Trabzona gelince biricik eğlence bu.. bir yedisinden, kırk yedisine kadar köy ve kısmen şehir oyuncuları, Valinin emriyle davetlisi Hükûmet avlusunda, ecnebilerin önünde fiyakalı, düzgün yerli kıyafetiyle oynanan horonları, bıçak younlarının ve bütün yerli hüzmelerimizin çeşidini seyrederdiniz.

Türkülerin, mânilerin, mevzuları da askerliğe, vatana, çenge, çok defa özlentiye, ayrılığa, sevgiye ve bunlardan loğma ihtiraslarla heyecanlara dair incelikler gösteren açık, şuh, şakrak parçalar, böyle türlü örnekler... Ve bütün bunlar Trabzonun tabiî güzelliklerinden hâdise ve hatıralarından alınan ve aziz yurdumuzun kıymetli bu parçasında çok defa coşup taşan dalgalariyle her an eteklerini öpen Karadenizin arkasındaki feyizli ovaların ebedî hâkimesi; tabiatın asırlarca türlü vak'aları, nurlu güzellikleriyle dolu. Dünyanın pek sayılı yerlerinde bulunabilen bu manzaralar; görenleri eşsiz bediaları önünde büyülüyor ve hüdaî yeşillikler içindeki vadileri, geniş yaylalariyle, kucakladığı gizli serveti başlıca bir ülkeyi geçindirebilir. Burada parlak sabahlarla mehtaplı geceler ve sonbaharın; berrek vadilerle dumanlı tepeler ve yem yeşil dağların güzelliklerine doyulmaz. Bazan sesten, ziyadan saklı ormanlar nazan ve hiraman dereler, berrak yosunlu göller, esatirî çağlayanlar en kısır tabiatleri bile canlandırır ve bütün bunlar; yalnız köylerin sahra ve mer'aların değil; bunlar arasında ve deniz kıyılarındaki kasabaların, şehirlerin ka'abalık haremine kadar girer. Böyle feyizli bir ülkenin canlı semaûsiması altında coşkun denizleri bir martı çalaklığiyle aşan, arızalı karalarını asabî ve cevval bir çeviklikle dolaşan çocukları birer şair olmaz mı. .

(3) Anadolu türküleri ve musiki istikbalimiz: Mahmut Ragıp Kösemihaloğlu S: 94-95, 1828 İstanbul.

(4) Hamsiname: Hamamî zade İhsan S: 64-66 1928 İstanbul.

Hamamî oğlu İhsan

GALİB DEDE

(Baş tarafı 15 ncide)

azm eyleseler şikâre bunlar
gitmez gelecek diyara bunlar
âhûları dûdu âhı serkeş
endâmı siyâh şâhı ateş

Bahar tasvirinde servinin havaya düşmesi ve keklik kuşunu kanadı altına almaması:

kimdir düşüren havâya servi
almaz kanad altına tezervi

Mektebin bahçesinde Hüsünla aşkın kan yalaşmaları ve nihayet cadı tasvirinde Yunan mitolojisindeki Cosmos'un bir misali:

evlâdı doğardı bir yandan
yutduğu çocukların kanından

Öyle bir cadı ki:

burnu onore burnunun ovası
sırtlan yatağı keler yuvası
iki meme şekli iki hınzir
bir kâr için itmiş anı serzir
tarla kovuğu iki kulağı
kirpi yuvası keler yatağı

(Kış) da bazan kar bazan karanlık yağması ve kıştan mehtabın donup şebnem yerine civa dökülmesi ve hamamın camının kırılıp damının parça parça elmastan olması, havada kuşların kalmayıp bazan kuş yerine ateş renklerinin uçması:

bir birine ye's ü havf lâhik
geh kar yağar idi geh karanlık
semâdan olup füserde mehtâb
şebnem yerine döküldü sîmâb
hammamın olup şikest câmı
elmâsdan oldu sâk ü bâmı
kalmâdı havada mürgü serkeş
gâhice uçardı rengi ateş.

Ben kendi hesabımca bir şeyi diğer bir şeyle mukayese etmekten hoşlanmamakla beraber Hüsün ve Aşkın *Divine Comedie* den daha az mühim bir eser olmadığına kat'iyen eminim.

Edebî eserlerin tercümelerinin asıllarındaki kıymetinin pek çoğunu mahv edeceğini bilmekle beraber gönlüm bu kitabın asliyle beraber bol haşiyeli ve tefsirli ve bugünün lisaniyle anlaşılacak bir tercümesinin yapılmasını istiyor. Bilmem iyi olur mu?

TÜRK KÖYLÜSÜ

(Baş tarafı 2 nci de)

çalışmaktan kaçınıyorlar. Son derece mecbur olmadan oralara gitmiyorlar. Gittikleri vakit de hemen doktordan rapor alıp kaçmanın çaresine bakıyorlar.

Belki de böyle hareket etmeğe haklıdırlar çünkü; oralarda konfor yok, sıhhat yok, eğlence yok, tenevvür yok. İnsan ise bu dünyaya bir defa gelir. Ezcümle "gençlik hayatın en güzel demidir." Binaenaleyh niye oralarda ömrümüz en fena şartlar içinde geçsin?

Öyle ama böyle düşünenler ve hareket edenler fazlalaştıkça Anadolu köyleri mamûr olmaz ve köylüleri yükselmez.

Mümkün olsa da bir köy vekâleti kurulsa ve bu yeni vekâlet köy ve köylü ile daha başka türlü meşgul olabilse. Yani köyü cehennem olmaktan kurtarıp münevverlerimizin seve seve yaşıyabileceği, çalışabileceği bir medenî hale getirse. İşte o vakit köylümüz yükselir ve şehirlilerimız ortadan kalkmağa yüz tutardı.

Köylü. Evet biz köylüyü çok yalnız bıraktık. Yalnız şehrimiz ile meşgul olduk. Biz inceleşip Avrupalı oldukça o kabalaşıp Asyalı kaldı.

Köylü için evvelâ yol mu lâzım, mektep mi lâzım, doktor mu lâzım bilmiyoruz. Her halde her şeyden evvel şehirli zihniyeti ile köylünün yardımına gidilemiyeceğini anlayıp bundan böyle Türk köylüsüne muvafık bir tarzda çalışmak ve bir saat evvel aradaki farkı ve ikiliği gidermek gerek.

Bugünkü sistemimiz okuyan veya para kazanan köylüyü "şehirli" yapıyor. İşte biz bunu istemiyoruz. Biz köylünün okuduktan ve hayat seviyesi yükseldikten sonra da yine köyünde kalmasını ve bir Türk köylü medeniyeti vücude getirmesini istiyoruz. Yoksa şehirli sayısını arttırmak değil..

FASA FİSO:

KAĞNI

Kağnı tekerleği tekerleklerin köylüsüdür Vecizesi söylenmediyse biz onu söylemiş olalım.

Kağnı tekerleğinin ağırlığına ve boyuna rağmen köylü tarafından kullanılması bir gaflet değil bir zahmettir.

Zarurettir çünkü yolsuz, arızalı, çamurlu ovalardan geçecek tekerlek asfalt üzerinde dayanıklığa değil, sür'ata muhtaç olan şehir tekerleğinden daha mukavim olması şart.

Kağnının da manda tarafından çekilmesi nasıl bir tesadüf değilse beygirin de kağnıya koşulması o derecede tabiidir.

Bu kadar basit hakikatler üzerinde ısrar etmekten maksat gazetelerde neşredilen (belki yanlış veya eksik) bir haberdir.

Bu habere nazaran kağnı tekerleğinden vaz geçilmiş yerine şehir tekerleği tipi kabul edilmiş.

Moda meraklılarının "Siklamen" renginden vaz geçip eflâtunu seçmeleri belki mantıkî bir izaha muhtaç değil, fakat tekerlek işinin rengi başkadır.

Kağnı tekerleğinden vaz geçmiş olmak için ayni zamanda yolsuz, arızalı ve çamurlu sahalardan vaz geçmiş olmak lâzım, daha doğrusu yol meselesi tam zafere varmalı, step asfalt olmalıdır.

Gazetelerde okuduğumuz tekerlek ıslahatı çamurun ve arızaların kalktığına dair bir işaretse kağnı tekerleğinin cenaze namazını sevinçle kılmağa hazırız.

Yok, eğer yol mes'elesi henüz halledilmeden, köylüye frak dağıtır gibi bedii ve sembolcu bir hâdise ise kağnı tekerleğini diri diri gömmek bir hayli garipdir.

★

Maarif ve realiteler

(Baştarafı 3 üncü sayfada)

le neticelenmesi için lâzım olan şerait pek müsait değildir. Mahaza kara cehaletle ve kısaca cehaletle mücadele meselesi Türkiye Cumhuriyeti için bir hayat memat meselesidir. Zira demokrasisiz bir Cumhuriyet tasavvur edilemiyeceği gibi gerek fert gerekse kütle olarak insanlık şuuruna malik olmıyan vatandaşlar tarafından demokratik hakların istimal edilmesine de akıl erdirmek epeyce güç bir şeydir. Demek ki Türkiye Cumhuriyeti okuma seferberliği ilân ederken bizzat kendinin Cumhuriyet olarak varlığını koruyup temadi ettirmeğe **çalışıyor.**

Okuma seferberliğinin muvaffakıyetle neticelenmesine mani olan sebepleri tetkik ettikten ve bu seferberliğin gayesini tebarüz ettirdikten sonra Türk cemiyetinin kara cehalet yarasından temizlenmesini kabil kılacak sebepleri araştıralım.

Halkımızın fikri ve **manevi seviyesini yükseltmek için onun maddi seviyesini yükseltmek şarttır.** Bunun için de:

1 — İlk önce toprak meselesinin halledilmesi lâzımdır. Yani topraksız köylüye geliriyle ihtiyaçlarını karşılıyabilecek büyüklükte toprak tevzi edilmelidir.

2 — Pek tabii olarak köylüye toprak tevzi etmek — yalnız bu işle iktifa edildiği takdirde — hiç bir şeyi halletmez. Toprakla beraber bu toprağı işliyecek vasıtaları yani canlı ve cansız vasıtaları da vermek lâzımdır.

3 — Bu vasıtaları vermek dahi çok defa kâfi gelmiyecektir. Zira toprağa ve toprağı işliyecek vasıtalara malik köylünün derebeylik usulleriyle değil modern ziraatın zaruretlerine göre çalışması lâzımdır. Bunun için de hem modern ziraat tekniğine vâkıf çiftçi yetiştirmek hem de büyük istihsalin küçük istihsale galebe çaldığını göz önünde bulundurarak işletme isini ona göre tanzim etmek lâzımdır.

4 — Bu da ancak köylünün teşkilâtlanmasiyle kabildir. İstihsal, istihlâk, kredi ve satış kooperatifleri ve bunlara mümasil teşkilâtiyle köylü büyük mutavassıt ve tefecilerden kendisini kurtarabilmelidir.

Okuma seferberliğinin köyde muvaffakıyetle neticelenmesi için, kanaatımıza göre, bu şartın temin edilmesine bağlıdır.

ŞEHİR HALKINA GELİNCE:

5 — Okuyup yazma bilen ve az çok okuyan esnaf ve umumiyetle orta sınıfın fikir hayatını bir kaç mefhumun dar çerçevesinden kurtarıp geniş ufuklara kavuşturabilmesi için bir çoğu derebey ekonomisinin bakiyesi olan küçük sanayiin tasfiyeye uğrayıp yerlerini kütlevî büyük istihsale terketmeleri lâzımdır. Bu da sanaide teraküm ve temerküz hâdisesinin kuvvetle cereyan etmesiyle kabil olacaktır. Hayatını, maişetini mahdut kabiliyetli, az verimli, küçük istihsal vasıtaları sayesinde temin eden insanın düşünce tarzı da mahdut olur.

6 — Türk sanaiyinin inkişafile adedi her gün biraz kabaran işçinin cehaletten kurtularak şuurlu bir vatandaş olabilmesi için her şeyden evvel göçebe ve muvakkat olmaması lâzımdır. Bunu kabil kılabilmek için de bu işçiye şehirde temin edilen hayatın köyde bulduğu hayattan kat kat üstün olmalıdır. Bir kelimeyle işçi aldığı ücretle şehirde ailesi için köyden daha yüksek bir kazanç temin etmesidir.

7 — Bunun temini de ortak fakir köylü için olduğu gibi amelenin de bir alay kooperatif, içtimaî ve sıhhi teşkilâta malik olmasiyle kabildir

Cehaletin asıl sebebi fakirliktir ve bu sebebi ortadan kaldırmadıkça netice olan cehaleti de Türk cemiyetinden kazıyıp atmak mümkün olmayacaktır. Zira millet bünyesi iktisadî ve dolayısiyle içtimaî bağlarla biribirine kuvvetle bağlanmış bir bütündür ve her hangi bir tarafta yapılmağa kalkışılan cezrî bir hamle, ileri bir hareket, diğer kısımlarda da bir muvazenenin tesisini zarurî **kılıyor.**

Mecdi Devrim

KOOPERATİF

(Baştarafı 12 nci sayfada)

operatif teşkil eder. Ve devlet de kanunlariyle ve nakdî yardımlariyle bu işin ilerilemesine gayret eder. Fakat bizde halk bir türlü kendi başına kooperatif kuramıyor. Teşebbüs kabilyeti mi yok, yoksa korkusu mu var. Ve yahut bu ihtiyacı henüz duymadı mı? Bilinmez. Her halde bizim memleketimizde an'anevî bir muamele halk her türlü bilgi ve iyiliği devletten bekler. Eğer hükûmet isterse bu iş yürür. Yoksa halkın kendi başına kooperatifçi olmasına bizde maddeten imkân yoktur.

Bakınız Yunanistanda bile bir kooperatifçilik Vekâleti teşkil edildi. Bizde ise bir Umum Müdürlük bile yok. Vekâlette bir teşkilâtlandırma müdüriyeti var ki, kooperatiflerle de meşgul oluyor. Fakat bu büronun başka işleri de var, yani vakti yok.. Her halde bizde de hükûmetin bu işi ele alıp yukarıdan aşağı bir surette kuvveden file çıkarması memleket iktisadiyatı ve içtimaiyatı için pek hayırlı olacaktır. Çünkü kooperatif nizamı dünyanın her yerinde gerek halka, gerek belediyelere ve gerek devlete büyük hizmetler etmiştir. Hele harp zamanlarında kooperatiflerin belediyelere olan yardımı kabili inkâr değildir. Reji kooperatifleri ise belediyelere, nafiaya ve münakalât vekâletine pek çok hizmet ettikleri aşikârdır. Hasılı şimdiye kadar her yerde faydası görülen ve hiç bir mazarratına tesadüf edilemiyen kooperaftif rejiminin memleketimizde de tatbik edilmesi son derece şayanı arzudur.

Halkın kendiliğinden bu işe girişmemesinin bizce iki büyük sebebi olduğu kanaati vardır. Bunlardan biri; halk bazı propagandalara kapılarak kooperatif nizamını sosyalizm zannediyor. Hakikat halde ise sosyalizm ile kooperatizm biribirine zıd iki nizam ve müessesedir. Çünkü sosyalizm müstahsili hâkim kılmak ister, kooperatizm ise müstehlikin iktisadiyata hakim olması taraftarıdır. İşte aradaki zıddiyet pek açık olduğu halde aleyhteki propagandalar bu iki müessesenin bir olduğu kanaatini verdiriyorlar. Bu da haksız ve doğru değildir.

İkincisi ise, halk anî ve müstacel nakdî kâr peşinde koştuğundan kooperatif nizamının iktisadî terbiyesini bir türlü benimsemiyor. Belki herkes birdenbire esnaf ve tüccar olabilir. Ve hattâ zenginleşebilir. Fakat hakikî ve ciddî bir kooperatifçi olmak pek de o kadar kolay değildir. Tam bir kooperatifçi ne çalar ve ne de çaldırır. Kooperatifte kâr mefhumu, satış mefhumu, ilân mefhumu rekabet mefhumu yoktur. Bu meslek tasarruf ve muntazam mesai işidir. Dürüst olmak gerektir. Adetâ yeni bir iktisadî zihniyet ve imandır. Ticaretin bin türlü lâübaliliklerine ve kolay kârlarına, suiistimallerine alışmış olanların sıkı bir kooperatifçi zihniyetine tâbi olarak "bir kişi herkes için ve herkes bir kişi için" düsturunu kabul etmesi hakikaten kolay değildir. Bunu yalnız hükûmet

FOTOGRAF

(Baştarafı 10 uncu sayfada)

Cephelerde ateş hatlarında çekilen muharebe fotografları bugün kitleler üzerinde hiç bir vasıtanın erişemiyeceği şekilde müessir oluyor. Büyük bir Çinli filozofun dediği gibi: "Bir resim bin söze bedeldir".

Bugün meselâ Amerika'da F. S. A. genç fotograf san'atkâr teşekkülü gurup halinde sosyal bünyedeki zaafları ve hâdiseleri toplu olarak tesbit ediyorlar.

Bizde de son yıllar içinde açılan bir iki fotgraf sergisi bir fotograf şuurunun doğmakta olduğunu müjdeliyor. Basın Genel Direktörlüğü bir kaç yıl önce bir san'atkâr angaje edip memleketin muhtelif köşelerinde resimler çektirmişti. Bu eserler, yalnız bizim değil, bizden bahsetmek istiyen bütün yabancı gazete ve mecmuaların tüketemediği bir dekor ve şekil zenginliği taşıyordu. Genç amatörlerin meydana geirdikleri eserler, bizde de fotografın, sırf tarihî bir ânın tesbiti vazifesini üzerine alan veya sırf estetik bir oyun uzaklaştığını gösteriyor.

Hollandalı genç bir sinema san'atkârının, Joris İves'in İspanya'da meydane getirdiği bir sinema röportajı, Avrupanın hemen her yerinde büyük bir alâka ile karşılanmıştı. Bugün Türkiye için, yurdun muhtelif köşelerini ve buralardaki sosyal kaynaşmayı tesbit işinde sinemanın birinci plânda bir rolü olmasını istemekle beraber fotoğraftan da istifade bizim için zaruridir.

Anadoluyu şehirlere tanıtmak lâzımdır. Köylüye de şehri ve değişen dünyayı tanıtmak lâzımdır. Bu iş için en uygun vasıta usta bir san'atkâr elinde bulunan küçük bir fotograf makinesidir. Fotograf sergileri köylerde ve şehirlerde çok mühim bir rol oynıyacaktır.

Fotografın günün en kuvvetli sosyal silâhı olabileceği şuurunun hiç olmazsa münevverlerimiz arasında filizlendiğini görmek istiyoruz.

Yeni SES Mecmuası KOŞKUN Matbaasında basılıyor.

★

Yeni SES'in klişeleri Pak-Ar klişehanesinde hazırlanıyor.

---

isterse temin edebilir. Yani mektepler açar. Konferanslar verdirir. Matbuatla herkesi tenvir edip bu yeni nizama davet eder. Tabii ayni zamanda da icabeden kanunları vazettirip tatbikleri için de lâzım gelen resmî devair ve teşkilât vücude getirir.

İşte görülüyor ki bu hayırlı müessesenin Türkiyemizde yerleşmesi ve halkın bir çok faydalar temin eylemesi için her şeyden evvel hükûmetin himaye ve gayreti lâzımdır. Ve bunu da biz hükûmetimizden beklemekte haklıyız.

HAŞMETLÛ DARBI MESEL HAZRETLERİ

■

BEDRİ RAHMİ EYYÜBOĞLU

DARBIMESELLER SİYAH BEYAZ LEKECİKLER HALİNDE ÖMRÜMÜZÜ BENEKLEMİŞLERDİR. HANGİ TAŞI KALDIRSAK ALTINDAN GÜNEŞ YÜZÜ GÖRMEMİŞ BİR DARBIMESELİN KIVRILIP YATTIĞINI GÖRDÜK..

Darbımesel dedi ki:

— İyiliği yap denize at.

Ah! İyilik yapabilşem. Denize atılacak o kadar çok şey var ki!

İyilik yapabilsem onu tutar da denize atar mıyım?

Yaptığım iyiliği altın bir çerçeve içerisine kor taşırdım.

İyilği yapıp denize atanların yerine darbımesel öğünsün.

Bu darbımesel çıldırmış! Çünkü insan oğlu darbımesele dayanıp şöyle düşünüyor:

— Madem ki asıl iyilik denize atılmak için yapılandır. Ve madem ki iyilik yapmak bana pahalıya mal oluyor. Niçin bu sıkıntıya girmeli!

Bu darbımesel çıldırmış.

Muhammed yaptığı iyilikri denize atsaydı, deniz dolardı.

İsa yaptığı iyilikleri kuyulara atsaydı kuyular taşardı.

Bu zevat yaptıkları iyilikri en sağlam, en metin çerçeveye: insan kalbine sıkı sıkı kapadılar. Yaptıkları iyilikleri denize atsalardı, insan oğullarına ballandıra ballandıra anlatmasalardı, arkalarından deniz kızlarından, yosunlardan, ve balıklardan bir ümmet peyda olurdu.

Keramet iyiliği yapıp denize atmakta değil; iki gözüm! İyiliği yapabilmekte!

Darbımesel dedi ki'

— Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz!

Darbımesel buyurdular ki:

— Kendini bil. Kendini tanı.

Darbımesel emreyledi ki:

— İğneyi kendine batır çuvaldızını başkalarına!

Darbımeseller Peygamberlerin ahfadından olup halk arasında tebdili kıyafet ederek dolaşmakta bulunduklarından ve herkesin onlara karşı sonsuz bir itimadı olageldiğinden, onların bir dediğini iki yapan olmadı.

Elele verip noksanlarımızı aramağa başladık. Sanki fazlamız varmış gibi! O kadar noksan bulduk ve o kadar kendimizden iğrendik ki! Herkes kendisinde bulduğu noksanları yanındakilere söylemeğe başladı. Noksansız kişi olmadığı anlaşıldığı günden itibaren en az noksanı olanları saymağa başladık. Fakat ey iki gözümün nuru biz bu yer yüzüne saymağa mı geldik. Noksan saymaktan, gün saymaktan, saat dakika hesaplamaktan, para saymaktan, söğüp saymaktan bıktık usandık. Müsaade buyur ey darbımesel hazretleri biraz da fazlalarımızı ve faziletlerimizi sayıp dökelim. Hem zannederim bu çok daha kolay olacak!

. . . .

Bize kendini bil kendini tanı! buyurdun ey Darbımesel! Derhal ötemizi berimizi yoklamağa, aramağa, ve bir şeyler buldukça aval aval etrafımıza bakmağa, garip garip sesler çıkarmağa başladık.

— Buldum! diye hamamdan anadan doğma dışarı fırladığı zaman:

—Çok şükür! Nihayet bir kişi kendi kendisini buldu! Diye sevinecek olduk! Arşimet bulmuştu! Fakat kendisini değil. Gemileri! İki gözümün nuru. Gemilerin. Hani şu hergün geçtikçe bacaları uzanıp, kısalan, direkleri bir orman gibi üreyen gemileri.

Herkes kendisini aramağa çıkmıştı. Fakat kimi kendisini ararken, eşek arılarının nasıl çiftleştiğini; kimi fillerin nasıl rüya gördüğünü; kimi kavunların tevessüü mideden neler çektiğini buluyordu.

Darbımesel kendini tanı dedi.

Biz bütün dünyayı tanıdık. Fakat kendimizi bulamadık! Bu darbımesel olur şey değil vesselâm!

Bilmece sordu:

— Ben giderim o gider. O benden önce gider! Nedir, dedi.

— Darbımesel. Diye bağırdım.

Bizimle beraber gider; kilometre taşları gibi, bizden evvel gider.

Darbımeseller siyah beyaz lekecikler halinde ömrümüzü beneklemişlerdir. Hangi taşı kaldırsak altından güneş yüzü görmemiş bir darbımeselin kıvrılıp yattığını gördük.

Her kitaptan bize kalan henüz kelimeleri tebellür etmemiş bir darbımeseldir. Her koyunu kendi bacağından astılar ve her insanı bir darbımesel çengelinden sallandırdılar.

Asırları bir kaç kelime içerisine, yılları bir kaç cümleye, milyonlarca ömrü, bir kaç heceye hapsedip zamanın boşluğuna fırlatabilmek için insan oğulları neler, neler yaptı. Ve ortaya renk renk, çeşit çeşit darbımeseller attı.

Ey insan oğlu. Madem ki darbımesellerden bu kadar hoşlanırsın gel seni öyle bir diyara göndereyim ki orada yalnız darbımesellerle konuşulur orada her söz dört kelime içerisine sığdırılmıştır. Orada kelâm kısa, fakat çok uzun ömürlerden süzülen hikmetleri ihtiva etmektedir.

İnsan oğlunun darbımesel diyarına gitmesiyle yarı ölü geri dönmesi bir oldu. Yalnız darbımesellerin konuşulduğu diyarda beş dakikadan fazla kalsa çıldıracaktı!

İnsan oğlu manâsız, içi boş, lüzumsuz, faydasız kelimelerle haşrüneşir olmuştu. Her kelimesi bir hikmet taşıyan darbımeseller onu boğacaklardı. Allah bizi darbımesellerin karıncalar gibi üreyip bütün yer yüzünü kaplamasından korusun!.